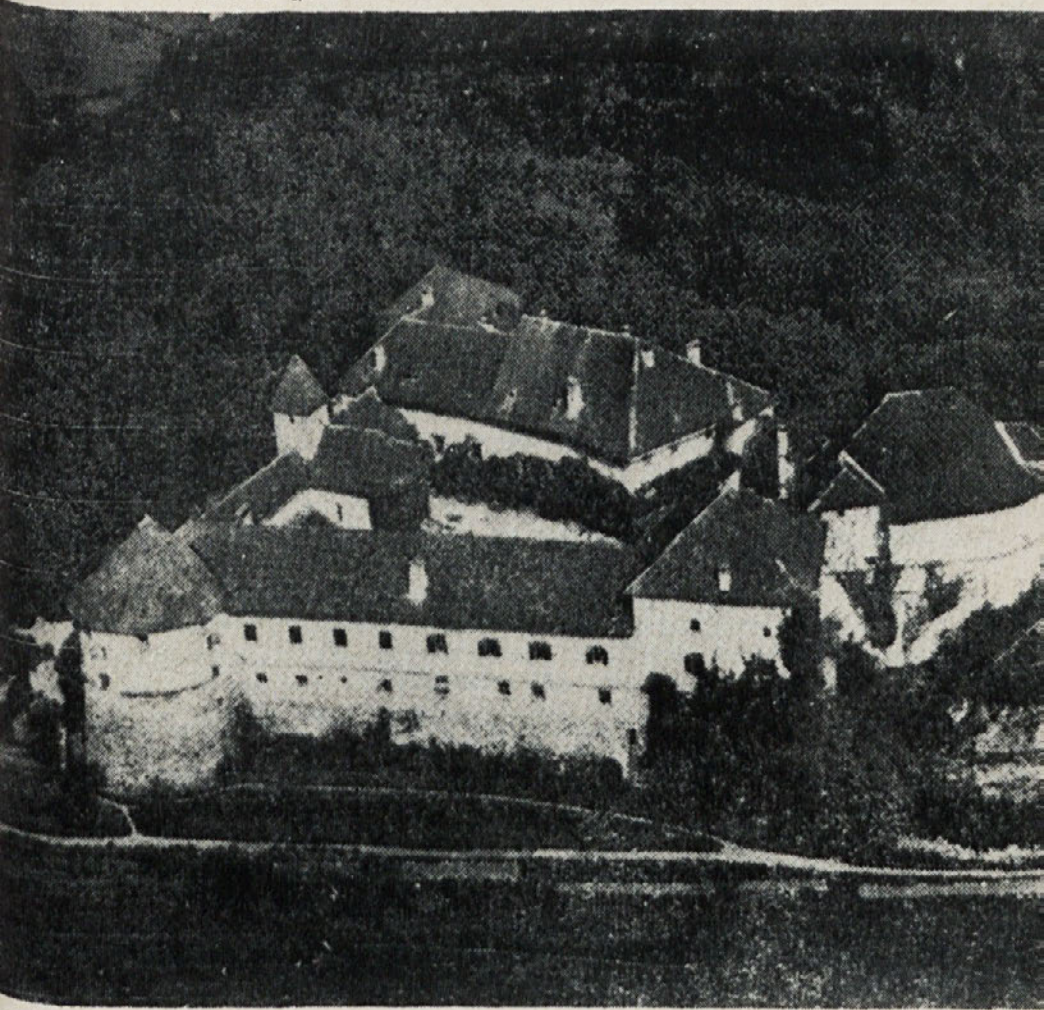

Taborski

Leto junakov: Grčaric in Turjaka

1973

EL FORTIN

9-10

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov • TAVOR je last in vestnik Zveze D. S. P. B. Tabor • Mnenje Z. D. S. P. B. Tabor predstavljajo le članki, ki so podpisani od glavnega odbora Zveze. • Izdaja ga konzorcij. Predsednik inž. Anton Matičič. • Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila., za lastništvo Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TAVOR is the voice of the Confederation Tabor of the United Slovene Anticomunists

TAVOR es órgano de la Confederación Tabor de los Anticomunistas Eslovenos Unidos. • Director: Ing. Antonio Matičič. Ramón L. Falcón 4158. Buenos Aires Argentina

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 33-7213

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 1.210.293

Naročnina: Južna Amerika 20 pesov ley 18.188, odn. enakovrednost v dolarju; USA in Kanada 4.— dolarje letno, zračno 7,00 dolarjev; Anglija in Avstralija 1 funt šterling; Evropske države 3 dolarje.

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: inž. Anton Matičič, Igualdad 1110, José L. Suárez FNGBM, Pcia. de Buenos Aires, Argentina. Telefon: T. E. 796-7513.

NASLOVNA SLIKA

Pogled na grad Turjak, kraj tragedije Vaških straž in zato opomina vsem, da je le v slogi moč

DSPB Tabor se bo spomnilo Grahovskih žrtev dne 24. 11. t. l. ob 20 s primernim sporedom.

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Setiembre-Octubre 1973 BUENOS AIRES September-oktober 1973

Palomas de la paz roja

Cuando en mi juventud estudiaba el latín leía esa frase: „SI VIS PACEM PARA BELLUM“ (Si quieres la paz prepara la guerra). Esta frase podríamos hoy cambiar así: „si vis bellum para pacem“ (Si quieres la guerra prepare la paz). Todo eso estoy pensando actualmente cuando leo, veo y oigo de las visitas en tren de paz de los oligarcas rojos al mundo occidental o de las visitas de las personalidades occidentales al „imperio rojo“ sea moscovita sea maoísta. Los dirigentes rojos quieren adormecer al occidente democrático y convencerlo, que el comunismo quiere la coexistencia pacífica con el mundo capitalista y que desean la paz para la humanidad. Prometen el oro y el moro y todo el mundo aplaude la benevolencia roja convencido, que llegó la época de la paz duradera y verdadera. Pero no es así. Tenemos que desconfiar de estas ofertas rojas como desconfió Laocoonte, sacerdote Troyano, al ver al famoso caballo, donado por los griegos a los Troyanos y exclamó „TIMEO DANAOS QUALUNQUE DONA FERRENTES“ (Temo a los Griegos aunque traen los regalos). También hoy nosotros debemos desconfiar de las sonrisas pacíficas del Breznjev, del Mao, del Fidel Castro, del Tito o cualquier otro jerarca rojo. Ellos no quieren la paz, quieren la guerra, ellos no quieren la coexistencia pacífica, quieren el dominio rojo sobre todo el mundo, ellos no quieren la libertad de los pueblos, si no esclavizar todas las naciones y todas las rasas. El comunismo no archivó sus deseos y propósitos de la revolución mundial y tampoco la idea de la „dictadura del proletariado“ sobre todo el mundo. Como saben bien, que en forma franca y abierta nunca podrían conseguir sus propósitos, están soltando ahora sus palomas de la paz, se visten en piel de cordero y se hacen mancebos mensajeros de la paz. De nosotros depende si conseguirán los rojos todo lo que se proponen. Si vamos aceptar sus „caballos troyanos“, nos esperará el mismo destino, que tuvo Troya: eso es la destrucción total, fin de nuestra libertad. Para que eso no suceda, hemos de prepararnos: no para la paz sino para la guerra, tenemos que luchar en todos los frentes contra el falso

pacifismo rojo, hemos de demostrar al mundo, que las palomas rojas son temibles aves de rapiña, que los mancitos corderitos son hambrientos lobos, que solo esperan la oportunidad de destruirnos. El mundo libre, la democracia y la justicia no deben desaparecer. Unámonos y unidos venceremos y conseguiremos la verdadera paz, la verdadera democracia y la verdadera justicia. Y eso será posible únicamente cuando será vencido el comunismo y desaparecera del mapa del mundo.

Golobi rdečega miru

Ko sem v mojih mladih letih študiral latinščino, sem bral ta stavek: SI VIS PACEM PARA BELLUM (Če hočeš mir, pripravlaj vojno). Danes bi lahko ta stavek spremenili tako: SI VIS BELLUM PARA PACEM (Če hočeš vojno, pripravlaj mir). Vse to mislim in premišljujem sedaj ko berem, slišim in gledam slike ali tednike po televiziji o mirovniških obiskih rdečih veljakov na zapadni svet o obiskih zapadnih politikov v rdeči imperij Moskve, bodisi Mao tse tunga. Rdeči veljaki hočejo uspavati demokratični zapad in ga prepričati, da hoče komunizem složno sožitje s kapitalističnim svetom in da hoče mir za človeštvo. Vse obljublja in ves svet jim ploska; veruje v rdečo dobrohotnost v prepričanju, da je prišel že čas trajnega in resničnega miru. Toda ni tako. Ne smemo zaupati tem rdečim obljubam, kot ni zaupal trojanski svečenik Laokoon, ko je videl znamenitega konja, katerega so Grki darovali Trojancem in je vzkliknil: „Bojim se Grkov, čeprav nam prinašajo darila“. Enako moramo biti nezaupni pred mirovnim smehljajem Brežnjeva, Maotsetunga, Fidel Castra, Tita ali kateregakoli drugega rdečega veljaka. Vsi ti nočejo miru, temveč hočejo vojno, nočejo mirnega sožitja med narodi, temveč streme po rdeči nadvladi nad svetom, nočejo svobode narodov, nasprotno streme po zasužnjenju vseh ras in vseh narodov sveta. Komunizem ni opustil svojih namenov po svetovni revoluciji kakor tudi ni pozabil na diktaturo proletariata na vsem svetu. Komunisti dobro vedo, če bodo delali odkrito in igrali z odprtimi kartami, ne bodo nikdar dosegli svojih ciljev. Zato spuščajo golobe miru, se oblačijo v ovčje kože in se kažejo kot krotki poslanci miru med narodi. Od nas zavisí, če bodo komunisti dosegli svoj cilj. Če bomo sprejeli njihove „trojanske konje“, nas čaka ista usoda kot Trojance, to je naše popolno uničenje. Če nočemo, da bo tako, se ne smemo pripravljati za mir, temveč za borbo. Boriti se moramo na vseh bojiščih proti rdeči miroljubnosti. Svetu moramo dokazati, da so rdeči golobi miru krvoločne ptice roparice, da so krotka jagnjeta lačni volkovi, ki komaj čakajo, da nas bodo uničili. Svobodni svet, demokracija in pravica ne smejo izginiti. Združimo se in združeni bomo zmagali in dosegli resnični mir, resnično demokracijo in resnično pravico. Vse to bo mogoče edino takrat, kadar bo komunizem premagan in bo izginil s površja zemlje.

PO TRIDESETIH LETIH

Poznega poletnega popoldne leta 1943, točno povedano, 8. septembra, ko sem se že proti večeru sprehajal, skoro bi rekel, postopal, skozi Zvezdo proti univerzi, mi je prišla nasproti veselo razigrana skupina prijateljev, ki so se brezskrbno vračali s kovanja v Ljubljani. Ker sem že vedel za italijansko predajo, sem jih na to opozoril in konec je bilo vidnega veselega razpoloženja. Zresnili smo se in tiho in hitro razšli, kako tudi ne, saj smo bili tik pred italijanskim poveljstvom.

Nekaj prijateljev je kar še tisti dan odšlo na teren, ker so pač mislili, da je napočil čas za osvobodilno borbo. Niso prišli daleč. Usoda Grčarič, kajti tja so bili namenjeni, je že bila zapečaten. Komunistični partizani so po zavezniških navodilih, sedaj odkrito, italijansko vojsko in opremo za zaveznike in so to zelo dobro izkoristili. Posledice so nam vsem znane. Padeč Grčarič, predaja Turjaka, nato Kočevje, Jelendol in Mozelj...

Toda tudi takrat se je izkazalo, da se nobena juha tako vroča ne poje kot se skuha. Velikemu delu protikomunističnih borcev se je pod poveljstvom Vuka Rupnika posrečilo ne samo izogniti se dobro pripravljeni italijansko-partizanski zasedi, temveč so na Zameškem izvojevali zmago nad komunističnimi silami, ki so jih hotele uničiti. Slovenci so takrat dokazali, da niso vsi komunisti in da se proti njim bore za rešitev svojih domačij. Takrat se je rodilo geslo Bog — Narod — Domovina. Skoro istočasno so se tudi v Ljubljani na novo reorganizirali razgnani protikomunisti in rodilo se je Slovensko Domobranstvo, katerega oče je general Leon Rupnik. Nov čas se je začel v zgodovini slovenskega naroda. Čeprav nekateri hočejo vse takrat začetno in narejeno zanikati, je to del naše zgodovine, a tega nihče ne more spremeniti.

Toda mnogo bolj kot se, bi se morali danes po tridesetih letih zavedati, da „zgodovino pišejo zmagovalci“. Da jo pišejo, je res. Res je pa tudi, da je niso delali take, kot bi jo radi sedaj prikazali. Toda kar se je zgodilo, se je zgodilo in nam smrtnikom je to neomgoče spremeniti. Res je pa tudi, da nam človeška slabost dopušča, da moremo lagati ali pa vsaj molčati, kar je samo malo bolj omiljena laž. Mnogo razlike med tema dvema načinoma pisanja zgodovine res ni. Bodočim rodovom je lažno predstavljanje ali pa zamolčevanje enako škodljivo. Vedeti in zavedati se moramo vedno, da je resnica samo ena in nespremenljiva.

Niti dvajset mesecev ni trajala borba novo nastale slovenske vojske; nikdar ni bila premagana v boju. Šla je od zmage do zmage, dokler ni bila zvijsko vrnjena v roke svojim rabljem. In kamor so šli njegovi fantje, je šel tudi njihov oče. Skupaj so se borili in zadela jih je ista usoda, končali so v rokah rdečih rabljev.

Toda to ni konec naše borbe proti komunizmu. Danes, po tolikih letih

je vedno večje število onih, ki spoznavajo, da so Bog, Narod, Domovina večni ideali Resnice in vodila v borbi, ki se je sedaj razširila na ves svet. Nam, preživelim borcem izpred tridesetih let je pa v ponos, da smo med prvimi spoznali in se žrtvovali za Boga, Narod, Domovino.

EC

OD TRUMANOVE DO NIXONOVE DOKTRINE

(Oris ameriške zunanje politike po drugi svetovni vojni)

Ko se je aprila leta 1865 končala ameriška državljanska vojna, se je takratna Amerika globoko oddahnila. Končani so bili krvavi boji, ki so zahtevali več žrtev, kot katerakoli druga vojna, v katero se je zapletla Amerika. Iz dotlej objavljenih načrtov predsednika *Lincolna* je izhajalo upravičeno upanje, da bodo rane, ki jih je zadala ta bratomorna vojna, čimprej zaceljene in da sovraštvo medvojnih let, ne bo obstalo tudi po njej.

Toda kot tolikokrat poprej a še večkrat kasneje, se je zgodovina tudi to pot izognila pričakovanemu razvoju. V Washingtonu je bil umorjen predsednik *Lincoln* in z njim so umrli tudi vsi njegovi povojni načrti. Razvoj je šel v povsem drugo smer.

I.

Podobno se je v Ameriki zgodilo v zadnjih dneh druge svetovne vojne. Ko je spomladi 1945. umrl predsednik *Franklin Delano Roosevelt*. Amerika se je takrat znašla v resni nevarnosti, da v nekaj mesecih izgubi mir, potem, ko je s težkimi žrtvami dosegla zmago nad Hitlerjevo Nemčijo in odločilno premoč nad militaristično Japonsko. Glavna skrb ameriških predstavnikov ob Rooseveltovi smrti je veljala *Atlantski karti*, ki sta jo Roosevelt in *Churchill* podpisala leta 1941 in v njej obljubila pravico do enakopravnosti vseh držav na svetu.

Novi predsednik *Harry Truman*, je veljal za poštenjaka, ni pa imel prav nobenih zunanje - političnih izkušenj, zato ga je pričela oblegati truma diplomatov in političnih predstavnikov s svojimi mnenji in nasveti, kako naj vodi zunanjo politiko v prihodnosti. Med temi je bil *Avxerell Harriman*, takratni veleposlanik v Moskvi, ki je Trumanu skušal razložiti svoje poglede o bodočih namenih *Sovjetske zveze*. Harriman se je skupno z drugimi ameriški predstavniki bal, da bi britanski ministrski predsednik *Churchill* izbral nastali položaj in Trumana pregovoril za kakšno odločilno proti - sovjetsko akcijo, ki bi predvsem koristila britanskim in ne ameriškim interesom.

Ta zmešnjava v Washingtonu po Rooseveltovi smrti. je bila toliko bolj nevarna, ker poprej očitno nihče ni imel v mislih možnosti, da Roosevelt

ne bi dočakal konca vojne in s tem mirovne konference. Danes se to zdi skoraj neverjetno, ker gotovo ni manjkalo znakov, da Rooseveltu nagio zdravje peša.

Že prvi dan svojega službovanja je Truman prejel poročilo zunanjega ministrstva, iz katerega je bilo razvidno, da je Sovjetska zveza po *jaltski konferenci*, to je potem, ko je Roosevelt v glavnem kapituliral pred njihovimi zahtevami, zavzela povsem nepopustljivo stališče v vseh še nerešenih problemih in predvsem še v vprašanju povojne ureditve Poljske, pa tudi vseh držav vzhodne Evrope, kjer so nekdanji Hitlerjevi sateliti, drug za drugim vstopali v sovjetski vplivni krog.

Sovjetska zveza je gradila to svoje stališče prepričana, da je Ameriki absolutno potrebno tudi njeno sodelovanje v vojni proti Japonski in pa v napačnem presojanju ameriškega gospodarstva, ki naj bi bilo tik po vojni prenasičeno z vsemi mogočimi produkti, katerih bi se mogli znebiti samo z izvozom v Sovjetsko zvezo.

Toda Truman je že v nekaj dnevih spoznal, da sovjetsko sodelovanje v vojni proti Japonski ni prav nič potrebno, obenem pa tudi, da bi bil vsak izvoz v Sovjetsko zvezo brezpomemben, saj je bila ta itak prezadolžena v Ameriki na račun med vojno sprejetega materiala in orožja. Spoznal pa je tudi resnično ost jaltskega dogovora in je skušal omiliti njegove rezultate.

Po nekaterih virih je Truman tudi namerno odložil datum konference v *Potsdamu*, da bi sovpadla s prvo ameriško atomsko eksplozijo. Tako se je res zgodilo. Vendar ta eksplozija na *Stalina* ni imela učinka, ki ga je Truman pričakoval, ker je bil Stalin po svojih vohunih že zdavnaj obveščen, kaj pripravlja Amerika.

Še najbolj je bil vesel ameriške atomske bombe Winston Churchill, ki je takoj predlagal, da bi jo bilo mogoče uporabiti kot izsiljevalno orožje proti Sovjetski zvezi. Truman sam pa je v tem orožju videl mnogo več, kot samo vzvod s katerim bi mogel kontrolirati Sovjetsko zvezo: z daljnovidnostjo, ki je bila le delna posledica nasvetov, ki jih je prejemal v tistih dneh, je spoznal, da je v tem orožju ključ do bodočega ravnotežja na svetu, da ga je torej mogoče uporabiti ne le za protitež Sovjetski zvezi, temveč tudi, za boljše „disciplino“ med zahodnimi zavezniki in - neutralizacijo Japonske.

Na konferenci je Truman spoznal, da hoče Stalin nič več in nič manj, kot svetovno nadvlado, da torej ni nobene razlike med njim in Hitlerjem, razen morda, da je Sovjetska zveza „frankensteinska diktatura“, kot se je izrazil Truman in v resnici hujša od katerekoli druge.

Ta prepričanja so Trumanu narekovala takšno stališče na potsdamski konferenci in v prvih mesecih po vojni sami. Zato Stalinu ni uspelo dobiti kontrole nad *Dardanelami*; zato Sovjetska zveza ni dobila protektorata nad nekdanjimi *italijanskimi kolonijami v Afriki*; zato je Sovjetska zveza opustila zahtevo, naj bi bilo *Dodekaneško otočje* v Sredozemskem morju dodeljeno *Jugoslaviji* in zato se je sovjetska vojska morala umakniti iz *severnega Irana*.

Težave so nastopile samo v Grčiji, kjer se je razpasla komunistična gverila, v glavnem s podporo Jugoslavije. Njeno gibanje je bilo ustavljeno šele po marcu leta 1947. ko je Truman objavil svojo doktrino o pomoči tujim državam, odnosno po juniju leta 1948. ko je Jugoslavija slednjič zaprla grško mejo.

Trumanova doktrina, - *Združene države bodo podprle svobodne narode, ki se upirajo nasilni pokoritvi s strani oboroženih manjšin ali s tujim pritiskom* - je bila potrebna, ker je Stalin očitno računal, da bo politični nemir v vzhodni in zahodni Evropi slednjič prisilil zahodne zaveznike, da pristanejo na njegove povojne načrte ter je iz istega razloga tudi zavlačeval vsa prizadevanja za mirovno pogodbo z Nemčijo.

Truman je iz svoje doktrine izločil tudi vse, kar bi se moglo tolmačiti, da so mu jo narekovali gospodarski ali če hočete „kapitalistični“ interesi na *Srednjem vzhodu* in ji je zato dal izključno ideološko, to je protikomunistično formulo, ki je bila po njegovem mnenju tudi najbolj sprejemljiva za njegovo domačo opozicijo, to je za Republikansko stranko.

Kljub temu, da je bila Trumanova doktrina v bistvu ideološkega značaja in da je celo v samih Združenih državah dvignila val protikomunizma, ki je dosegel svoj vrhunec v dejavnosti senatorja *McCarthyja*, je vendar bila ta doktrina v bistvu pasivna doktrina, to je: predvidevala je samo izoliranje posameznih izbruhov komunizma odnosno njegovih manifestacij, kot se je to zgodilo kasneje tudi v *Koreji* in *Vietnamu*. Pa tudi znani *Marshallov načrt* je imel isti namen: ustaviti nadaljnje prodiranje komunizma.

IZ istih osnovnih razlogov je Truman tudi prevzemal drugo za drugo nekdanje britanske odgovornosti na *Srednjem vzhodu* in je s tem zavaroval bok Evrope.

II.

Z nastopom predsednika *Eisenhowra* je pričel pojemati tempo mrzle vojne, bodisi, ker so se na obeh straneh umaknile prvotne osebnosti, ki so jo vodile, bodisi, ker je medtem Sovjetska zveza dobila svojo atomsko bombo in se s tem otresla osnovnega strahu pred zahodom.

Predsednik Eisenhower je bil dvakrat izvoljen z odločilno večino in je ves čas po drugi svetovni vojni užival izreden ugled v ameriški, pa tudi svetovni javnosti. Kljub temu je bila le redka ameriška vlada deležna tolikšne kritike, kot njegova. Poleg kritike njegove notranje politike mu mnogi očitajo, da je zapravljal ameriški ugled v svetu, žrtvoval ameriško silo, odstopal pred komunizmom, napravil celo vrsto neizpolnjenih obljub in zane-maril ameriške oborožene sile.

V nasprotju s temi kritičnimi pripombami pa je dejstvo, da je bila Eisenhowerjeva zunanja politika osnovana na moralističnih in legalističnih postavkah, pa celo na religioznih načelih zunanjega ministra *Dullesa*, ki je brez dvoma formuliral svojo politiko v pogosto izzivalnih in nevarnih potezah. Izhajajoč iz teh moralističnih in religioznih načel, je Dulles vztrajal

na uradni sovražnosti do *Sovjetske zveze in Kitajske* in je odklanjal vse poizkuse, ki naj bi privedli do zaključka mrzle vojne.

Dullesove impulze pa je učinkovito omiljeval Eisenhower sam ter jih po Dullesovi smrti tudi po večini odpravil. Eisenhower je v zunanje politične odločitve vnesel flegmatično razpoloženje, ki je seveda tipično za poklicnega vojaka. Imel je tudi močan čut za pomembnost odnosno nepomembnost nekega vprašanja in jih je reševal v soglasju s tem občutkom. Prav ta kombinacija vojaškega in političnega „nosu“ mu je tudi omogočila, da je vkljub težkemu zapletu vse do konca svoje uprave onemogočal direktni poseg ameriških oboroženih sil v indokitajski konflikt.

Vse to pa je seveda postavilo na laž trditve, da je bil neodločen, celo „len“, da je odločitve prepuščal svojim podrejenim in da niti ni bil preveč „brihten“. Resnica je namreč, da se je dodobra zavedal omejitve ameriške moči in je zato ni po nepotrebnem razkazoval. Tako je odklonil Dullesov predlog, naj bi udaril po Kitajcih v Koreji z vso, to je z atomsko močjo, temveč je Kitajcem samo po „ovinkih“ namignil naj ne pozabijo te „moči“ in ko so pogajanja s *Severno Korejo* zastala, se ni obotavljal bombardirati rečnih nasipov (in s tem dal dragoceno lekcijo svojemu podpredsedniku *Nixonu*). Obiavljal pa je tudi, da bo porušil vse nasipe in s tem povzročil lakoto v Severni Koreji, če ta ne bo pristala na stvarna pogajanja. Do določene mere na je podpiral tudi celotni koncept obrambe *jugovzhodne Azije*, čeprav se je s tem izpostavil očitkom, da je ne brani v korist ameriških, temveč - japonskih interesov.

Eisenhower je tudi pravilno ocenil sovietsko reakcijo na krizo v Sredozemlju, ko je tja poslal ameriško mornariško nehotu (Libanon), spretno pa je dosegel tudi odstranitev Mossadega v Iranu leta 1953 in Arbenza v Guatemali leta 1954. Čas pa je preprečil odgovor na vprašanje, ali bi invazija Kube uspela, če bi bila izvršena pod njegovim vrhovnim novelistvom, dasi ravno je bilo poznano njegovo stališče, da za vsako ceno očuva integriteto Amerike.

To stališče mu je narekovalo, da se izogiba še enega Koreji podobnemu zanletu, ker bi to izčrpalo ameriška sredstva, škodovalo mednarodnemu ugledu Združenih držav, razbilo Atlantsko zaveznitvo in slednjič tudi prizadelo njegov osebni ugled v Ameriki.

Res pa je seveda, da Amerika pod Eisenhowerom ni bila pripravljena za konflikt vietnamskega obsega in še več, da je Eisenhower z uporabo znanih U-2 letal ugotovil, da je Sovjetska zveza vojaško daleč za Združenimi državami, ter da zato niti ni potrebno neko mrzlično oboroževanje temveč, da je bistveno potrebna samo taka moč, ki bi zadostovala za odločilen povračilen udarec Sovjetski zvezi, če bi si ta drznila napasti Združene države.

Na osnovi podatkov, ki so jih oskrbela letala U-2 je Eisenhower tudi obiavljal povsem propagandno ponudbo „odprtega neba“, to je prostega preleta tujih letal nad ameriškim (in sovjetskim) ozemljem, v trdnem prepričanju, da Sovjeti tega predloga ne morejo sprejeti.

Kljub temu pa Eisenhower osebno ni verjel v možnost resničnega pomirjenja s Sovjetsko zvezo in zato je izrabljaj podatke U-2 letal tudi za ostre govorniške izjave in namerne politične obljube — čeprav neizpolnjive —, ki so mu prinesle politične koristi med domačo javnostjo.

Vse to mu je omogočilo, da je, ne le znižal tempo mrzle vojne, temveč tudi razširil protikomunistične pakete na raznih področjih sveta in tudi obdržal zavezništvo in lojalnost domačih desničarskih krogov.

III.

Eisenhowrovo teorijo o „zadostnosti“ ameriške oborožene sile, je odpravil predsednik *Kennedy*, ki je obnovil oborožitveno tekmo in — oropal invazijo Kube zaželenega uspeha.

Kennedy je nastopil z zvenečimi (čeprav ne originalnimi) gesli in je orisal osnovno politiko svoje vlade kot nadaljevanje Rooseveltovega socio-ško-gospodarskega programa v notranji politiki in boj proti komunizmu v zunanji.

Če prav danes mislijo, da bi *Kennedyjev* čut za ravnovesje preprečil njegov poseg v vietnamsko vojno do take mere, kot je bil to slučaj z njegovim naslednikom *Johnsonom*, je vendarle res, da je *Kennedy* v svoji pretirani intelektualni samozavesti celotno politiko svoje uprave zreduciral na pojem konfrontacije s *Hruščovim*.

V ta namen je *Kennedy* s svojimi gesli skušal mobilizirati ameriško družbo, toda vse to ni zadostovalo za izpolnitev njegovih ambicij. Rezultat so bile nenehne krize v *Berlinu*, polom na Kubi in ostvaritev nekega utopi-ističnega ozračja, ki se je slednjič razblinilo ne v priznanju, da je utopija v resnici samo to in nič več, temveč v uporu mlade generacije proti ameriškim političnim institucijam. Ves čas, ki mu je bil odmerjen, je *Kennedy* tudi še pospeševal proces vse večjega odtujevanja izvršne oblasti, kar je slednjič privedlo do konflikta, ki zdaj divja v Washingtonu med kongresom in predsednikom.

Prehod od *Kennedyja* na *Johnsona* je bil kljub tragični nepričakovanosti komaj zaznaven, zato jima nekateri današnji kritiki očitajo, da sta oba verjela napihnjenim ali netočnim poročilom, odnosno, da sta se dala zavesti zmagoslavlnemu občutku po konfrontaciji s *Hruščovim* v vprašanju kubanskih raket ter da sta preveč verjela v tradicionalni ameriški mit o zgodovinskem poslanstvu ameriške moči in tehnologije.

Johnson je bil otrok svoje dobe, produkt patriarhalne južne ameriške družbe in obenem podoba tradicionalne ameriške „ljudske modrosti“ in prav ta „stand-up for America“ modrost mu je narekovala, da se podobno kot ob kubanski raketni krizi, ameriška moč lahko postavi po robu raztrganim vietnamskim gverilcem.

So pa seveda tudi kritiki, ki trdijo, da je imel *Kennedy* v kubanski krizi večjo srečo kot pamet in da jo je itak zaključil ne z zmago, temveč s obljubo, da Združene države ne bodo več skušale izvesti oborožene invazije

Kube. Iz istega razloga naj bi bila torej nepravilna tudi teorija, da je podobna akcija možna v Vietnamu. Je pa seveda Kennedyjeva akcija pripadala do Hruščevega padca in slednjič do sestanka *Johnson-Kosigin*. Toda te poizkus pomirjenja je običal, ker je bila po kubanski krizi ustavljena samo najbolj avanturistična faza sovjetske zunanje politike, ne pa tudi notranji od sovjetov razpihovani konflikti, kakršen je bil tudi vietnamski konflikt.

Kljub temu je po mnenju mnogih političnih analitikov, Kennedy spoznal resnično lekcijo kubanske krize ter je v govoru tik pred smrtjo, nazkazal svoj namen, da opusti ali vsaj reformira Trumanovo doktrino. Drugače povedano: Kennedy je pred smrtjo uvidel, da je gola ideološko orientirana zunanja politika nemogoča v današnjem povsem spremenjenem svetu ter da se mora zato otresti tradicionalnih konceptov, ki so jo postavili v nasprotje vsem radikalnim gibanjem kot v *Mehiki*, *Rusiji*, *Kitajski* in slednjič tudi na *Kubi*.

V svojem bistvu predstavlja ta evolucija mišljenja v Kennedyjevi in Johnsonovi vladi priznanje neuspeha ameriškega liberalizma, ki se je skoraj neovirano uveljavljal zadnjih 50 let in slednjič pripeljal do tragične smrti šestdesetih let. V okviru tega razvoja, ki je vsem akcijam in reakcijam ameriške zunanje politike dajal nek utilitarističen namen, je jasno, da se je razsojanje ameriške javnosti zameglilo. Zato v času najboljše preizkušnje velik del te javnosti ni doumel osnovnega pomena ameriške intervencije v Vietnamu in je to svoje nerazumevanje pokazal na tako dramatičen način ter izsilil ne le Johnsonov padec, temveč tudi — v svoji konkretni posledici — *Nixonovo doktrino*.

Ježe Cerar

„Vi ste ze za vero borili . . .“

III

Po gozdovih so se začeli pojavljati „skrivači“. Proti večeru so se približevali osamljenim naseljem. Ljudje so jim iz usmiljenja radi dajali hrano, čeprav so se bali Nemcev in njihovih represalij. Slovenija je zelo prikladna za gverilsko vojno. Mnogi gozdovi in hribovje je kot nalašč za to. Tudi Moravška dolina je bila zelo primerna. Od tu so dobre zveze z Gorenjsko, Dolenjsko in Štajersko.

„Gozdovnike“ smo najprej imenovali skrivače, a pozneje smo zvedeli da so to O. F. in njeni partizani. Kdor je pomagal skrivačem, je bil v stalinistični nevarnosti pred Nemci, kajti mnogo je bilo ovaduhov in to so po večini bili komunistični agenti. Na ta način so se rešili marsikaterega nasprotnika. Tudi moj brat je bil zatožen Nemcem, češ, da pomaga skrivačem. Ovadil ga je neki J. M., ki je kmalu nato umrl. Ko so Nemci prišli po brata, ga ni bilo

doma. Zato so naročili, da se mora prijaviti na policiji. Brat bi se lahko umaknil in skrnil, a ni hotel, da bi družina vsled njega trpela. Prijavil se je in bil nato zaprt v Begunjah. Poleg mojega brata je bilo še več Moravčanov zaprtih vsled komunistov. Tudi talci so padali po njihovi zaslugi, da bi tako narod bil v strahu.

Leta 1942 so komunisti začeli pobijati svoje nasprotnike. 15. julija so ubili trgovca „Šimenca“ z Brezovice pri Krtini, Koprivška Janeza s Podstrane in še nekaj drugih. Kot posledica tega so Nemci pri nas ustrelili pet nedolžnih talcev in isto število v Jaršah pri Kamniku. Na Brezovici so ustrelili 15 talcev. To so bile posledice „osvobodilne borbe“ v njenem začetku pri nas. Padel ni noben Nемеc, le naš narod je krvavel. Ko so partizani nekaj dni za tem v Poljanski dolini iz zasede ubili nekega nemškega vojaka, so Nemci postrelili 28. julija 1942 v Dragi pri Begunjah 133 talcev, med njimi tudi mojega brata. Družine pobitih talcev so pa Nemci preselili na Bavarsko.

Na Rašici pri Črnučah so partizani iz zasede pobili nemško komisijo, kot posledico so Nemci vas zažgali in vaščane izselili.

Nemci so dobro vedeli, da se partizani zbirajo v Zlatem polju, kjer prirejajo mitinge in veselice. Opozarjali so ljudi, naj se ne družijo s partizani. Lepega dne so pa prišli v vas, jo zažgali in vaščane izselili. V Vrhu nad Pečami so skupno z vasjo zažgali 9 vaščanov živih. Vse te posledice so bile posledice vsled komunističnega delovanja. To pa je komunistom priialo. saj je nemško divjanje pehalo ljudi hočeš - nočeš v komunistično naročje. OF - arski umori so bili na dnevnem redu. Pobijali so vse kar jim je prišlo pod roke. Moške, ženske, stare in mlade, med drugimi tudi 70 letno Mrač Magdaleno in 68 Simol Marijo. Vse partizansko delovanje je bilo proti lastnemu narodu, ne pa proti Nemcem. Za vsakega umorjenega po partizanin so Nemci streljali še talce. Tako je po zaslugi OF tekla nedolžna slovenska kri.

IV.

Nemci so pregnali vso našo duhovščino. V vsej Moravški dolini je ostal edino moravški župnik, g. Hafner. On se je rešil, ker je bil v prvi svetovni vojni s Hitlerjem v istem polku. Ostal je tudi g. Jerše Valentin, ker je bil deloma hrom. Nemci so ga pripeljali v hiralnico v Mengeš, od koder se je pozneje vrnil na dom in imel skrivaj maše po hišah. Tudi v naši hiši je imel vsak dan mašo. Kmalu nato so pa Nemci izselili iz Moravške doline 62 družin, med drugimi tudi mojo. Mene takrat ni bilo doma, zato sem se rešil. Po hišaa preseljenih so vse nobrai, odgnali vso živino in rekvizirali vse pridelke. Potom zvez mi je uspelo dobiti v najem mojo lastno domačijo. Zato sem moral plačati 1500 mark na leto. Težko je bilo, zlasti še, ker ni bilo živine in ne delavcev, ki bi mi pomagali. Težko sem se trudil in garal. Vsega mi je manjkalo. Vkljub temu so pozneje prišli še po seno in ga odpeliali, ko mene ni bilo doma. Ko so pa nekega dneva prišli po deske in me našli doma, sem

se voznikoma, ki sta bila domačina in eden od njih znan ofar uprl in nisem pustil odpeljati desk.

Marca meseca 1943 sem šel po opravke v Moravče. Ko sem bil tam, so Nemci iz Ripc pri Savi pripeljali mrtvega Lovšetovega hlapca, katerega so partizani po silnem mučenju ubili. Bil je poln ran in podpludb. Ko so ga ljudje ogledovali, so molčali, nihče ni upal govoriti, bali so se komunističnih ovaduhov. Naši komunisti so bili še hujši kot Turki, kajti komunisti so ne samo ugrabljali mlade ljudi, temveč jih tudi ubijali.

V.

Moji domači so mi sporočili iz Nemčije, kje se nahajajo. Takoj sem jih šel obiskati. Nesel sem polne kovčke živil, kajti tam jim gotovo marsikaj manjka, sem si mislil. Ko sem prišel v kraj, kjer so bili internirani, sem se ustavil v gostilni in jim od tam sporočil, da sem prišel. Kmalu so prišli in bili zelo veseli mojega obiska. Kar sem jim prinesel, so počasi znesli v taborišče. Kmalu so prišli še drugi taboriščniki in se zanimali, kako je doma. Kot so mi pravili, je bilo stanje v taborišču še kar znosno, lahko so šli ven, le ob gotovi uri zvečer so morali biti že v taborišču. Taboriščni poveljnik je bil kar dober. Hrana je bila redna, a bolj majhni so bili obroki. Vsi so morali delati. Stari in matere z malimi otroki so bili oproščeni dela. Če pomislim, so bili taboriščniki pravzaprav na boljšem, kot pa bi bili doma, ker se jim tu ni bilo treba bati, kaj bo ponoči.

Ko sem se drugi dan vrnil domov, sem začel premišljevat, kaj bo z menoj in koliko časa me bodo Nemci ali partizani pustili pri miru. Vaščani so me ob mojem povratku spraševali po svojcih in kako žive v taborišču. Vse sem jim moral natančno povedati.

V nedeljo po mojem povratku iz Nemčije sem v Moravčah zvedel, da so komunisti s krampom pobili Cerar Janeza, kmeta iz Svin in njegovega sina Janeza, Horvat Pavla iz Gradišča in še enega nepoznanega. Ta množični umor je bil izvršen 9. marca 1943. leta. Ko sem terenca, ki mi je o tem zločinu povedal, vprašal, zakaj so jih ubili, mi je samo skomignil z rameni in rekel, da ne ve. Dodal je edino to, da je Horvat Pavle na kolenih prosil in rotil, naj ga puste živeti, ker ni ničesar zakrivil. Vse njegove prošnje so bile zaman, kajti komunisti ne poznajo usmiljenja.

Ker sem na domačiji nujno potreboval kravo, sem se začel zanimati, kje bi jo dobil. Nek znanec iz Laz mi je povedal, da ve za kmeta, ki prodaja kravo. Zanimal sem se tudi, če je v okolici kaj partizanov, a mi je znanec odgovoril, da jih že dolgo časa ni bilo v vas. Takoj popoldne sem se s kolesom odpeljal proti Lazam, da kupim kravo. V Belneku sem pustil kolo in šel peš v hrib. Med potjo so me ustavili partizani in me peljali pred komandanta. Ta me je vprašal kaj iščem. Ko sem mu povedal namen moje poti, mi je odgovoril, da lahko oddidem, le da ob povratku moram priti iskati prepustnico, da me puste oditi mirno domov. Ker je bila hiša kmeta, kjer sem kupoval

Kravo polna partizanov, sva se šla meniti v klet, se pogodila za ceno in po stari navadi tudi pila „likof“. Ko sva s kmetom že končala najine posle in s'm že hotel oditi, pride terenec z nekim moškim v gasilski uniformi. Predstavil ga je kot komandanta Silvota, ki ima nad vsemi absolutno oblast in lahko vsakega obsodi na smrt. Komandant je bil pravi divjak, preklinjal je na vse kriplje in videlo se je, da je zelo ošaben in nasilen. Gorje žrtvi, ki pade v roke temu tolovaju, sem si mislil sam pri sebi. Že sem odhajal, ko se je terenec vrnil, zahteval je konec vrvi, češ da jo rabi, ker so ujeli nekega „špijona“, da ga zvežejo. Ker ni bilo vrvi v hiši je odšel, da jo drugod poišče. Kar mrzel pot me je obilil, vedel sem, da bo neznanec nova žrtev komandanta Silva. Hitro sem odšel iz vasi, poskrbel si prepustnico in jo mahnil proti domu. Ko so mi drugega dne pripeljali kravo, so mi povedali, da so partizani ubili mežnarja iz Kresnic in še nekoga iz Litije. Ubogi mežnar je bil „špijon“, katerega je zajel Silvo. To so bile žrtve komunističnih partizanov. Kmetje po samotnih vaseh so se nehote tem zločinom privadili, saj so bili umori na dnevnem redu in nihče se ni upal upirati, še manj pa kritizirati partizane, kajti če bi samo kaj mislili proti, bi bili že s tem obsojeni na smrt in zveriusko pobiti.

VI.

Neka znanka iz Gornje Javoršice mi je povedala, da se v njeni vasi vedno zadržujejo partizani. Ko so bili nekega dne v njeni hiši, so pisali pisma svojcem. Vaški terenec je pobral pisma, da jih odnese na pošto. Kmalu se je vrnil z dvema pismoma in jih dal prebrati komandantu. Ko jih je ta prebral, je dal takoj poklicati dva partizana in jih zato, ker sta se potožila čez partizane in njihovo divjanje, obsodil na smrt. Oba fanta, doma iz Mengša, sta bila ustreljena in njihovi trupli so vrgli v bližnje brezno. Ker je bilo brezno precej plitko, so vaščani ponoči izvlekli trupli in jih zakopali v zemljo. Znanka mi je tudi pravila, kake pokvarjenke so partizanke. Terenec, ki je bil krv smrti partizanov, se je pozneje sam obesil.

Aprila 1942 so Nemci hoteli aretirati brata Gustelja in Rudolfa Detela. Obema se je posrečilo uiti Nemcem. Gustelj je šel v Ljubljano. Rudolf se je priključil partizanom. Ko sem nekaj mesecev potem govoril z nekim vaškim terencem, mi je ta zaupal, da bodo Rudolfa partizani ubili. Začudil sem se, češ, saj je partizan in ni razloga, da bi ga ubili. Terenec pa reče da on paž ne ve zakaj in da ga to ne zanima.

Naslednji dan pa pride partizan Rudolf Detela k meni na obisk. Ves je bil prestrašen in videlo se je, da ga nekaj teži. Rad bi mu povedal, da je v nevarnosti, a sem se bal. Lepo sem mu postregel z vsem, kar sem imel doma. Lepo sva se kot prijatelja poslovila. Rudolf je odšel. Popoldne sta ga prišla iskat dva partizana in ga odpeljala na štab. Rudolf ni nič hudega slutil. V štabu so mu odvzeli orožje in rekli, da je aretiran. Hitro so ga začeli nečloveško mučiti ves dan in vso noč. Nato so ga privezali na drevo, kjer ga je komunistični krvnik zaklal z nožem.

Komunističnim krvnikom pa ni bila dovolj Rudijeva smrt. Hoteli so dobiti še Gusteljna. Poslali so v Ljubljano nekega njegovega znanca. Ta je Gusteljna pregovoril, da je šel z njim, češ saj se bo kmalu lahko vrnil. Tudi mu je ta partizan C. F. povedal, da so partizani ubili brata. Vkljub temu je Gustelj odšel domov v Moravško dolino. Partizan ga je gnal na komunistični štab v Goričico, kjer so ga čakali krovloki in ga obsodili na smrt ter ubili.

(Sledi)

Dr. Sr. Baraga

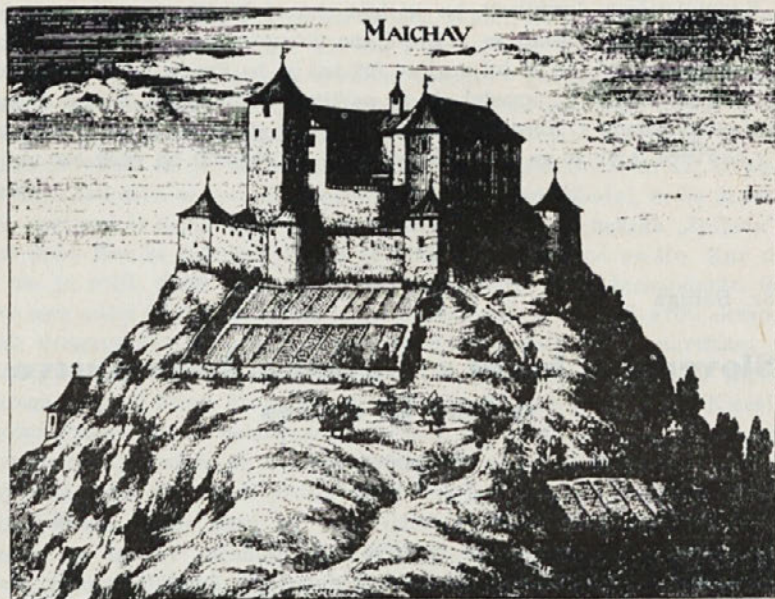
Slovenci v borbi z človeško dostojanstvo nekoč in danes

(Nadaljevanje)

Kmečki upor leta 1573 je tretji upor po vrsti izmed šestih velikih kmečkih uporov na slovenskem in hrvaškem ozemlju. Vendar se ta upor nekoliko razlikuje od ostalih petih velikih slovenskih kmečkih uporov. Prvič, upor je izbruhnil na hrvaškem ozemlju in se je le delno razširil po slovenskih krajih; drugič, ima bolj obmejni hrvaški in obmejni slovenski značaj, ker v tem uporu ni sodelovala niti vsa Hrvaška niti vsa Slovenija; tretjič, razlikuje upor tudi po pripravah in organizaciji in četrtič, po razmeroma zelo hitrem koncu. Vzroki upora in posledice poraza pa so bili isti ali pa vsaj enaki, kakor pri ostalih uporih.

Doma se trudijo pisci, zgodovinarji in nezgodovinarji, kakor smo že v uvodu omenili, da dokažejo, da so bili kmečki upori zaplodek OF. Zato dajejo raznim posameznim besedam, izjavam prič in dogodkom popolnoma drugačen pomen, kot so ga v resnici imeli. V tem zavijanju besed grede celo tako daleč, da navajajo mnenje mladega sovjetskega zgodovinarja, Julija Bromleja, ki je baje podal „najnovejšo široko obravnavo upora izredno vestno“, v kateri namiguje, da so imeli uporniki v načrtu ustanoviti v Zagrebu „cesarski prestol bodočega kmečkega kralja v samostojni kmečki državi“. Ta razlaga Bromleja izvira iz enega samega stavka izpovedi, ki jo je podal ujeti uporniški poveljnik, Ivan Svrač pri zaslišanju: „So wollten Sie zu Agram ain Khaysserliche stell aufrichten,“ namreč uporniki. Drugi zgodovinarji prevajajo „Khaysserlich stell“ z besedami „cesarsko namestništvo“.

Prva razlaga je brez dvoma nestvarna in znanstveno nevdržna, druga je pa predmet razpravljanja. Trditev, da so imeli kmečki uporniki že v 16. stoletju v načrtu samostojno kmečko državo in kmečkega kralja, je predrzna in nima nobene oporne točke v vseh zgodovinskih virih. Nasprotno, v vseh uporih pred tem in za tem so se uporniki obračali s prošnjami na cesarja in

Grad Mehovo — začetek vseslovenskega upora 1515. leta

mu zatrjevali absolutno pokorščino in zvestobo. Tudi v tem uporu so kmetje poslali cesarju tri prošnje. Sicer pa mora sam prof. Grafenauer, ta veliki iskalec ofarskih zaplodkov v kmečkih uporih, resignirano priznati na str. 224 svoje knjige: „Nedotaknjena in trdna je ostala le še kmečka vera v cesarja in njegovo pravico.“ Pa tudi Ilija Gregorič, vrhovni poveljnik upornikov, je pri zasliševanju izpovedal, „da so uporniki sklenili tako, kar bodo osvojili, to hočejo vse skupaj izročiti njegovemu cesarskemu veličanstvu in se mu podati v pokorščino“. Prav tako je izpovedal Mihael Gušetič: „On ni slišal nič drugega, kakor da so med ljudmi govorili, da se hočejo podati takoj, ko bodo pregnali Franja Tahija, v pokorščino cesarskemu veličanstvu in nadvojvodskemu visočanstvu.“ Četudi sta hotela s tako izjavo ta dva upornika svojo in soupornikov krivdo nekoliko zmanjšati ali ublažiti, to verjetnosti izpovedi ne zmanjšuje, ker ni nobene nasprotne izjave, ki bi gornjo trditev ovrgla.“ Za ta upor, kakor tudi za vse prejšnje velja (tudi nemške), da so uporniki predlagali cesarju, da se ustvari neka vmesna oblast med cesarjem in kmeti, ki bi pobirala davke in opravljala sodne ter upravne posle brez sodelovanja plemičev, ker so bili vsi kmetje uporniki prepričani, da graščaki ves nabrani denar za cesarja spravljajo v svoj žep. Drugi vzrok pa je bil to, ker niso graščaki storili prav nič za obrambo proti Turkom.

Taka predpostavka ali pa domneva o odstranitvi cesarja in o samostoj-

ni državi se nam danes zdi neresna in smešna, ker vemo, da bi se taka državna enota na jugu Avstrije takrat nahajala med dvema ognjema. Z ene strani bi jo napadal cesar, z druge strani pa Turki, ki so bili prav takrat na vrhuncu svoje vojaške moči, med njima pa bi bila majhna neorganizirana država, gospodarsko šibka in vojaško slaba, prepuščena svoji usodi. Za tiste čase in za danes velja bridka resnica, da nikdar poprej in tudi danes noben upor ni uspel, če ni bil podprt od zunaj. Ni prostora, da bi našteli na stotine primerov iz zgodovine. Dovolj je, če se čitatelj spomni samo na neuspehe sodobnih uporov v Afriki, ki so se vsi končali žalostno, ker niso bili dovolj podprti od zunaj.

Vzroki upora so bili isti kot v drugih uporih: socialne krivice, neznozna fizična in denarna bremena, brezpravnost in nečloveško postopanje plemičev s podložniki. Nikamor ne vodi dokazovanje, da se je znižala fevdalna renta, ker je denar zgubljal svojo vrednost, da je nastal spor zaradi podeželskega trgovanja, da so prišli preveliki novi davki zaradi državne uprave in vzdrževanja vojske za obrambo proti zunanjim sovražnikom in potem še vse mogoče naravne nezgode. Vse to je res, toda ni bistveno in tudi ne odločilno za nastanek uporov. Za vse slovenske kmečke upore velja, da so vzroki izvirali iz družbenega razmerja med zemljiškim gospodom in podložnikom, z drugimi besedami povedano, iz spornega razmerja med stanom, ki ni nič produciral, ampak samo konsumiral in produktivne sile samo izkoriščeval, in na drugi strani, med stanom, ki je produciral pa je bil do skrajnosti izkoriščan. Razmerje med fevdalcem in podložnikom ni bilo socialno nikdar pravično urejeno, nasprotno, iz leta v leto se je slabšalo, dokler ni pripeljalo do nevzdržnega stanja. V takem vzdušju je najbrže nastal hrvaški pregovor, ki pravi: „Možeš sve, što hočeš, ali ne možeš, dok hočeš.“ To je bil edino možen odgovor slovenskih in hrvaških upornikov grofu. Ne smemo pozabiti pri iskanju vzrokov tudi dejstva, da se v slovenskih kmečkih uporih niso nikdar pojavili ne verski ne narodnostni ne dinastično monarhični vzroki, kakor se je to dogajalo pri drugih narodih. Pač pa se hrvaško-slovenski upor, glede vzrokov in povoda precej razlikuje od ostalih slovenskih kmečkih uporov. Da bomo to razumeli, je treba prav na kratko poseči nazaj.

V Podsusedu, blizu Zagreba je ogrski kralj Karel Robert (1309 — 1342) sezidal grad, imenovan Susedgrad, ki je prišel v last plemiške rodbine Hening. Ta rodbina je imela pa še eno posestvo v Doljni Stubici. Ker je pa zadnji moški lastnik iz te rodbine Andrej Hening 1502 umrl, je nastal spor zaradi nasledstva, ker so ostale le tri sestre: Marjeta, Katarina in Uršula, ki pa po zakonu niso mogle podedovati posestev, zato je cesar Ferdinand I. leta 1559 odločil (pravda je tekla že od 1533), da dobi polovico posestva Andrej Teuffenbach, sin Katarine Hening, poročen z Uršulo Meknitzer, drugo polovico je pa dobil ogrski magnat, Andrej Bathory in sodnik kraljevskega sodišča, poročen s Katarino Hening. Nesreča pa je hotela, da magnat Bathory ni nikdar prišel na Hrvatsko, zato je svojo polovico leta 1564 prodal madžar-

skemu velikašu, Francu Tahiju za 50.000 goldinarjev. Ta je bil pa vojaški poveljnik najprej Sigeta pozneje pa v Kaniži. Po svoji ženi Jeleni je bil v sorodu s hrvaško plemiško rodbino Zrinski. Zdaj je bil že ogenj v steni, kajti vrhovni sodnik Bathory je slutil, da Teuffenbachova žena Uršula, od 1563 vdova in njene 4 hčerke ne bodo zadovoljne s prodajo, je pripeljal na posestvo Franca Tahija ponoči brez vednosti sosedov in vdove Uršule, ki je takoj vložila ugovor prvič, proti nepravilni prodaji in drugič, proti nepravilnemu prevzemu posesti (skrivaj, brez prič).

Spor med Uršulo in Tahijem je razdvojil tudi ostalo plemstvo. Ta si je medtem pridobil nasilno ali z goljufijo ogromno premoženje, med drugim je kupil pa nikdar plačal grad Stattenberg pri Slov. Bistrici, tako je prišel tudi na slovensko ozemlje. Imel je veliko zaslonbo v ogrskem in hrvaškem saboru in kot hraber vojak tudi na dvoru. Z njim so potegnile plemiške rodbine Erdedi (bil ban), Alapi in Kegleviči, z Uršulo pa rodbine Gregorijanci (bil podban), Sekelji in pozneje še Zrinski. Spor med plemenitaši je vpletel še kmete, ki so komaj čakali, da bi udarili po gospodi. Leta 1565, ko se je Franc Taht nahajal na Ogrskem, je Uršula Meknitzer zbrala 800 kmetov, zasedla Susedgrad, Tahijevo družino pregnala, vse njene 25.000 gold. vredne premičnine pa zaplenila. Taht je pri cesarju Maksimilijanu dosegel, da je izdal ukaz, da mora Uršula vrniti Tahiju polovico posestva, ker se je uprla je prišla nad njo banska vojska z Erdedijem na čelu, Uršula je pa zbrala 3.000 kmetov, ki so 3. julija 1565 premagali bansko vojsko. Ban je Uršulo tožil zaradi žalitve Veličanstva, ker se je uprla vojski, ki je izvrševala cesarjev ukaz. Uršula ni mogla tvegati, da bo proglašena za upornico, zato je Tahiju vrnila njegovo polovico, svojo polovico je pa dala v upravo ogrski kraljevski komori.

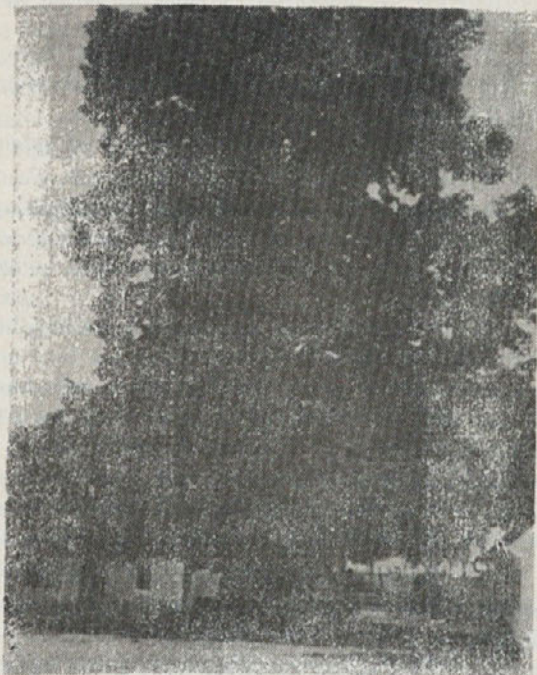
Zdaj se je Taht vrnil na svoje posestvo in se začel strašno maščevati nad podložniki.

Da bo čitatelju jasno, zakaj so nastali upori, bomo navedli v kratkem posnetku na tem mestu vsa hudodelstva, ki jih je povzročil Franc Taht, ker te zločine sporočajo vsi ohranjeni zgodovinski viri. Ti viri se oslanjajo na izsledke precej izčrpnih preiskav, ki so se vršile v Zagrebu, v Ljubljani, v Gradcu in na Dunaju. Obtožbe pa ne veljajo samo za Tahija, ampak tudi za vse zemljiške gospode, katerih postopanje s podložniki je bilo več ali manj povsod enako. Celo prof. Grafenauer, ki vedno in povsod išče v kmečkih uporih „širše in globlje“ vzroke, navaja v svoji knjigi „Kmečki upori na Slovenskem“ na str. 188 in 189 tri mnenja plemenitašev.

Nadvojvoda Karel je že leta 1573 trdil, „da izvira in poteka kmečki upor, do katerega je prišlo v najnovejšem času, v prvi vrsti in predvsem iz njihovega (graščakov) nekrščansko slabega postopanja z ubogimi ljudmi.“

Še ostrejšo obsodbo je podal dva tedna po končanem uporu ogrski primas Vrančič (prvi škof): „...pri nas raynajo njihovi gospodje bolje in bolj pošteno z živino kakor s to vrsto podložnikov. Čeprav teh ubogih ljudi ne

Lipe v Daljni Stubici,
 kjer so se sestajali
 Matija Gubec in ostali
 kmečki veljaki ter
 pripravili hrvaško-
 slovenski upor l. 1573.

morejo skoraj nikjer zavarovati pred turško tiranijo, jih vendar prav na takšen način izsesavajo in spravljajo v suženjstvo, kakor Turki sami... Kajti že jih pritiskajo v tolikšni meri zahteve prav tako naravnih gospodarjev, kakor tudi sovražnikov, da se je treba bati, ali ne bi mogli biti to končno vzrok in propad ogrskega plemena in morda tudi dokončnega propada kraljestva.“

Celo takratni hrvaški ban, škof Jurij Draškovič, sovražnik upornikov, je moral priznati v pismu nadvojvodu Karlu, „da se ne upa povsem zanikati, da je dalo podložnikom v neki meri vzrok za upor tiranstvo gospodov.“ Dovo-ji o tem! Poglejmo, kaj je počenjal Franc Tahi s podložniki na Susedgradu, Doljni Stubici in na gradu Stattenberg na štajerskem:

1. Slabega konja je prodal kmetu podložniku po ceni, ki jo je sam določil. Če kmet ni sprejel, mu je zagrozil z ječo ali telesnimi kaznimi.
2. Kmetje so morali odkupiti pokvarjeno vino od njega, če ga niso plačali, jim je odgnal živino.
3. Kmetje so morali rediti njegovo živino zastonj, če je pa katera žival poginila, so jo morali plačati z denarjem, ne pa z zameno.
4. Rediti so morali njegove lovske pse in, če je kateri poginil, so morali dati Tahiju vola zanj.

5. Zvišal je po svoji volji dajatve, da so morali dajati kmetje 22 čutar vina več, kot je bilo predpisano.

6. Svojih delavcev ni plačeval več let. Tako ni plačal Mihaelu Gušetiču celih 8 let dela. Obrtnikom ni plačal niti surovin porabljenih pri njegovem delu niti dela.

7. Jemal je ljudi v vojaško službo, a jih sploh ni plačeval. Nikoli Koprivi ni plačal celih 13 let vojaške službe.

8. Gostilničarji so bili obvezani prodajati od sv. Jurija do sv. Mihaela le njegovo vino, toda on je to dobo podaljšal na ta način, da je še pred veliko nočjo pobral gostilničarjem vse ključke od kleti, da niso mogli prodajati svojega vina.

9. Iliju Gregoriču (poznejšemu poveljniku upornikov) je vzel vso živino in premoženje vredno 200 gold.

10. Kmetom je odvzemal posestva in zahteval plačilo nove primščine. Že leta 1567 je komisija ugotovila, da je Tači pregnal okrog 20 kmetov z njihovih kmetij.

11. Na Štajerskem je odvzel graščaku iz Slov. Bistrice en travnik. Žičkemu samostanu pa ribji potok Zgornja Oplotnica in dve tretjini vinske desetine pri Studenicah, v Cerjah in v Panovniku.

12. Izposojeval si je denar pri premožnejših podložnikih, a dolga ni nikdar vrnil, če so zahtevali povračilo, je zavihtela gorjača ali pa je grozila ječa.

13. Za tlako so morali voziti kmetje njegove pridelke na trg v Slov. Bistrico, Ptuj ali Celje, ki so jih morali prodati za višjo ceno, kot je bila dovoljena na trgu. Primanjkljaj so morali pokriti iz svojega žepa, če ne, so šli v ječo.

14. Jurko iz Poljčan je moral peljati dva soda krapov in ščuk v Ptuj in prodajati krape po 8 kr, ščuke pa po 6 kr. Tržna cena je bila pa dovoljena po 7 in 5 kr. Razlika je znašala 23 gold., ki jo je moral kmet plačati iz svojega žepa, ker ga je mučil v ječi.

15. Pošiljal je kmete v mesto kupiti blago na dolg v njegovem imenu, toda dolg je moral plačati kmet ali pa trgovec sam.

16. Če je kmet poslal na tlako hlapca s konjem, ga je Tači obložil z blagom in poslal v mesto, toda srečen je bil, če se je mogel vrniti domov sam hlapec brez konja.

17. Tahijev sin Gabriel je ranil Lovrenca Koprivo iz Makol, ga zavezal za vrat in ga vlekel po tleh. Ko se je ta rešil, je Gabriel zagrozil ljudem, da si bo v njihovi krvi roke umival.

18. Prav tako je ta Gabriel razrezal lice Pavlu Jurkoviču iz županje vasi in mu z mečem iztaknil oči. Slepí Jurko je šel z vodnikom v Gradec tožit Tačija k nadvojvodu Karlu. Na razpravi meseca marca 1574 je bil Tači obsojen na 1853 gold. odškodnine, toda po dolgih pritožbah je šele čez leta plačal le 800 gold.

19. Pa vse te krivice in zločine bi kmetje „podložniki še potrpežljivo prenašali“, kakor je izpovedal Ilija Gregorič, če ne bi Tahī posiljeval njihovih žena in hčer. Ujetnik Bistrič je izpovedal: „Če ima kdo od njih lepo ženo, hčer ali kaj drugega, mu jo da odvzeti in dela z njimi po svoji volji.“ Kakor pravi Gregorič, je Tahī ob tlaki izbral najlepše žene ali dekleta, jih odvedel na grad, kjer jih je posilil z lepa ali grda. Ko je 10. avgusta 1572 prišla že druga vladna komisija na Susedgrad preiskovat Tahījeve zločine, so kmetje pripeljali pred komisijo 14 posiljenih žensk. Dve sta omenjeni imenoma, hči Tomaža Mačkomelja in hči Pavla Jurkoviča, katero je imel Tahī več mesecev zaprto na gradu, da jo je lahko posiljeval. In ker se je oče uprl, mu je Tahījev sin Gabriel oči iztaknil.

20. Ker je bil Tahī kot graščak obenem tudi sodnik prve stopnje, je razumljivo, da se podložnik ni imel kam pritožiti. On je ljudi zapiral in jih mučil. Kdor se je hotel rešiti iz ječe, je moral plačati globo, ki je v nekaterih primerih znašala tudi čez 50 goldinarjev. Sodna oblast mu je bila prava molzna krava. Če je pa kdaj prišla kakšna tožba na višje sodišče, je pa on, kakor tudi drugi graščaki, z zvezami in s podkupninami dosegel, da se je pravda končala v njegovo korist ali se je pa vlekla leta in leta.

To brezpravno stanje podložnika, da se nisi imel kam pritožiti, je prejšnji ruski narod dobro označil s pregovorom: „Car daljoko, Bog visoko.“

Vse to so izpovedale priče pred preiskovalno komisijo in pred sodniki. Ni pa nobenega dvoma, da so te izpovedi samo del tega, kar se je v resnici zgodilo. Tahījev primer pa več ali manj velja tudi za druge graščake, ker v srednjem veku je bil tak družbeni red. Šele v 19. stoletju so se razmere malo zboljšale, ko je bilo podložništvo odpravljeno. O Tahījevem primeru govori zgodovina nekaj več kot o drugih zato, ker je bilo njegovo postopanje glavna, če že ne edini vzrok velikega hrvaško slovenskega upora. Ne najdem razlogov, zakaj doma nekateri zgodovinarji in razni pisuni, po pasje vdani režimu, iščejo „širše in globlje“ vzroke tega upora, kot da neznosna bremena, socialne krivice podložnikov, popolna brezpravnost in zločini proti človeškemu dostojanstvu ne bi bili zadostni vzroki uporov.

Popolnoma razumljivo je, da so Tahījeva hudodelstva povzročila med kmeti tako ogorčenost, da je lahko že najmanjši povod sprožil odkrit upor kmetov. Kakor je pri zaslišanju 1573 izpovedal Ilija Gregorič, je spor med Tahījem in podložniki trajal že tri leta, predno je prišlo do krvavega obračuna.

Že o Božiču 1571 so kmetje v Dolnji Stubici ubili Tahījevega vratarja Mihaela Horvata, ki je pobiral kraljevi vojni davek. Njegovo truplo je ležalo dva dni nepokopano, da so mu psi glodali nos in ušesa. Istočasno so ranili tudi pobirača davkov Nikolaja Stanka. Ko se je pa marca in aprila mudil Tahī na državnem zboru v Požunu, so podložniki najprej zavzeli Tahījevo pristavo v Brdovcu, maja pa še Susedgrad. Njegovo družino so pregnali — niso nobenega ubili — živino in ostalo premoženje so si razdelili, obenem

Ogrski graščak Franc Taši je s svojim nečloveškim ravnanjem s podložnimi kmeti bil glavni vzrok hrvaško-slovenskega upora 1572/73. leta

so pa zastražili vse dohode k Susedgradu; prevzeli so brod na Savi in pobirali mitnino, podrli so pa mlin na Savi pod Susedgradom. Pri miru pa so pustili oba cesarjeva zastopnika, ki sta upravljala tisto polovico posestva, ki je pripadalo Uršuli Hening (Tauffenbach). Sedaj je bilo že jasno, da se spor ne bo poravnal mirnim potom, kajti podložniki so okrog sv. Jurija ustanovili nekako uporniško zvezo, imenovano „bratstvo“, v katero so morali kmetje prisesti. Hrvaško-slovenski sabor je bil mnenja, da bi se dal upor zadržati le z najemniško vojsko. Medtem so kmetje poslali dve prošnji cesarju po posebnih odposlancih, prvo takoj po sv. Juriju, drugo pa 24. junija 1572. Zato cesar menda ni dovolil uporabo sile za zatetje upora, ampak je v začetku avgusta poslal posebno komisijo na Tahijevo posestvi. Taši je bil nezadovoljen s cesarjevim posredovanjem, zato je poslal sina Gabriela, da bi osvojil Susedgrad s svojimi ljudmi, toda kmetje so ga odbili, zato je Taši 6. avgusta tožil upornike pri zagrebškemu škofijskemu kapitulju. Plemstvo je Tahija podprlo, zdi se pa, da so bili Heningovci in Gregorijanci v zvezi z uporniki, kajti ves upor je bil usmerjen proti Tahiju, čeprav so se sabor in ostali

plemenitaši trudili, da prikažejo cesarju, da je upor naperjen tudi proti cesarju.

Na svojem zasedanju je ogrski državni sabor dne 5. oktobra ponovno podprl Tahija, cesarja pa prosil, naj po svoji uvidevnosti poravnava spor med Heningovci in Tahijem. Toda tudi kmetje niso počivali, kajti takoj po sestanku zagrebškega sabora so poslali že tretjič svoje poslanstvo cesarju v Bratislavo. Cesar pa ni popustil, ampak je poslal pod vodstvom vesprimskega škofa Štefana Fejerkövyja novo komisijo v „Slavonijo“. Medtem sta se bila Tahi in Gregorijanec za silo pogodila, toda kmetje niso hoteli o Tahiju kot novemu zopetnemu gospodarju niti slišati. Pač pa se je upor obrnil sedaj ne samo proti Tahiju, kakor so poprej zatrjevali kmetje, ampak proti vsera plemičem. Zato kmetje niso več čakali, temveč so si izvolili v Stubici vodstvo (vlado) treh mož: Matija Gubec, Ivan Pasanec in Ivan Mogaič. Za vrhovnega vojaškega poveljnika pa so izvolili Ilijo Gregoriča, kateremu so dodelili 11 kapetanov. Ilija Gregorič je bil izvežban vojak. Rodil se je okrog 1520 v vasi Ribnik pri Metliki. Leta 1553 (Grafenauer ima 1545) je bil ujet od Turkov, a se mu je posrečilo ulti, toda 1568 je naredil vpad na turško ozemlje in je bil zopet ujet, tudi drugič je pobegnil iz ujetništva. On je imel zveze z Uskoki, ker je z njimi trgoval in je bil tam domačin, kjer so bili naseljeni Uskoki.

Uporniki so nosili za klobukom zimzelen ali bršljan kot uporniški simbol. Uvedli so tudi ceremonialno prisego. Za poziv v kmečko uporniško bratstvo jim je pa služilo petelinje pero. V noči med 27. in 28. januarjem je Ilija Gregorič poklical kmete k upor. Razdelili so se v tri skupine. Prvi je poveljeval Gregorič okoli Cesargrada, druga skupina se je zbrala pri Susedgradu in tretjo je vodil Matija Gubec v Stubici.

Že 29. januarja sta padla grada: Cesargrad in Erdedijev dvor v Klanjcu ob Sutli (Grafenauer pravi Kolpi?). Zdaj so začeli padati gradovi kar po vrsti v Hrv. Zagorju pa tudi že na Štajerskem in Kranjskem. Izgleda, da je Gregorič naredil načrt, da glavna moč upornikov ostane okrog Stubice, da prepreči pohod banske vojske, ki se je zbirala okrog Zagreba, drugi del upornikov je že 30. januarja prestopil Savo, da dvigne kmete k upor ob desnem bregu Save, Gregorič pa se je usmeril po levem bregu Save proti Sevnici, Laškem mimo Celja do Vranskega, da dvigne k upor tudi slovenske kmete, ker upor se je začel širiti tudi po slovenskem ozemlju, saj je bil Tahijev grad Stattenberg že pol leta v rokah upornikov.

Nastopil je usodni teden.

Že 2. februarja je Gregorič krenil s cesargradskimi in susedgradskimi uporniki ob Savi proti Sevnici. Dne 3. februarja je padlo v roke upornikov mesto Brežice, ne pa tudi grad. In še istega dne je prispel Gregorič s svojo vojsko okrog 2600 mož v Videm nasproti malega mesta Krško. Tu je dosegel, da so meščani 4. februarja večji del njegove vojske prepeljali na desni breg

Save. Ta del vojske je bil namenjen pod vodstvom Nikole Kupiniča (okrog 2000 mož) proti Novem mestu, sam Gregorič pa je krenil s 600 možmi proti Celju. Število vojske je stalno rastlo, ker so se kmetje pridruževali upornikom. Istočasno pa so uporniki zavzeli posamezne gradove v lokalnih uporih v Hrv. Zagorju, na štajerskem in na Dolenjskem. Ko se je zdelo po začetnih uspehih upornikov, da bo upor uspel, ker se je bil medtem razširil v lokalne upore po vsej Sloveniji, je nastopil nenadoma preobrat.

Poveljnik Uskokov, Jošt Thurn, ki se je nahajal ob izbruhu upora v Novem mestu brez vojske, je nujno zahteval od deželnih stanov denar, da bi plačal Uskokom zaostanke plač (za eno leto) in jih pridobil za nastop proti upornikom. Dne 5. februarja je imel Thurn že zbranih 500 mož, s katerimi je odhital proti Krškem, a je že blizu Kostanjevice okrog 11. ure zadel n. tisto uporniško vojsko, okrog 2.000 mož, ki ji je poveljeval Nikola Kupinič. Ko so uporniki zagledali Uskoke, so se razbežali, del upornikov pa se je povlekel v Krško, kjer jih je Thurn v ogorčeni bitki popolnoma potolkel. Kolikor jih ni utonilo v Savi. Uskoki so plenili in klali, da je bilo joj. Tako je nato je Thurn krenil s svojimi Uskoki proti Mokricam, toda tam se je srečal z banovim namestnikom, Gasparjem Alapičem, ki je dve uri poprej potolkel okrog 2.000 upornikov pri Kerestincu. Tako se Thurnu ni bilo treba več spuščati v boj z uporniki. Thurn je sporočil v Ljubljano, da so tudi Alapičevi vojaki plenili, pobijali in požigali kakor Uskoki, oboji pa huje kot Turki.

Že 5. februarja je prinesel Gregoriču v Sevnico sel novico o porazu kmečke vojske pri Krškem. Gregorič je novico zatajil, krenil proti Radečam in namesto, da bi nadaljeval pot proti Savinjski dolini, kakor je imel načrt, pa je obrnil nazaj proti Zágorju. Hotel je mimo Planine k Pilštajnu in od tu mimo Kozjega, Podsrede proti Kunšpergu, toda pri Kunšpergu ga je 8. februarja dohitel celjski okrožni poveljnik, Jurij Schratzenbach z dobro oboroženo štajersko vojsko, ki je upornike potolkla in razpršila. Rešil se je edino Ilija Gregorič s soborcem Mihaelom Gušetičem, toda ves obupan je nekaj časa taval po štajerskih gorah in nato se je podal proti turški meji, a med Križevci in Ivaničem so ga ujeli krajiški vojaki ter ga poslali na Dunaj.

Sedaj je ostala nedotaknjena samo še glavnina uporniške vojske pod poveljstvom Matije Gubca, zbrana v Stubici, ki je štela okrog 6.000 mož, nekateri trdijo, da jih je bilo celo 10.000. Dne 8. februarja je hrvaški ban, škof Draškovič poslal pod poveljstvom podbana Alapiča tisto vojsko, ki je premagala upornike pri Kerestincu in jo pomnožil s četami iz obmejnih utrd in z drugimi plemiškimi oddelki do naimani 5.000 mož. Dne 9. februarja je prišlo do odločilne bitke pri Stubiških Toplicah. Po zgodovinskih poročilih je trajala bitka z negotovim izidom cele 4 ure, dokler ni prišla banski vojski na pomoč še rezervna konjenica, ki je odločila zmago banske vojske. Da je bila bitka res strašno krvava, priča že samo število mrtvih upornikov, naimani 3.000. Ni pa znano število mrtvih vojakov banske vojske. Poraz uporniške vojske je bil strašen, konec vsega pa še strašnejši.

Jošt Thurn, poveljnik najemniške vojske Uskokov, je s svojim posegom zapečatil usodo upornikov

Usoda upornikov in njihovih voditeljev.

Maščevanje plemičev je v tem uporu preseglo vse meje človeške pravičnosti in se je spremenilo v pravo zverinstvo. O pravični kazni in o spoštovanju človeškega dostojanstva tu ni govora. Maščevanje plemičev je bilo še hujše kot v prejšnjih uporih, namreč: plenjenje, požiganje, sekanje glav, obešanje in natikanje na kol. Vso krutost gosposke razkriva hladnokrvno pisano sporočilo Jošta Thurna z dne 15. februarja 1573 kranjskim plemičem: „Toda pri nas ni nobenega ujetega kmeta več, ker jih po zmagi nisem hotel vzeti s seboj v ujetništvo. Ko bi bil hotel, bi jih bil lahko ujel sto in še več. Tako pa sem rajši nekaterim ujetim puntarjem pri Mokricah dal odrezati roke, nosove in ušesa, da bi to bilo drugim v svarilo in opomin. Enako so delali tudi slavonski plemiči.“

Enako so postopali plemiči s premaganimi uporniki tudi na stubiškem polju, kjer ni bilo dovolj dreves, da so morali na eno samo hruško obesiti 16 trupel.

Izmed voditeljev je doletela še najbolj častna smrt Ivana Megaiča, ker je padel v boju. Ilijo Gregoriča so dolgo zasliševali na Dunaju, potem pa so ga poslali v Zagreb, kjer je bil 1574 usmrčen. Ivan Pasanec in Matija Gubec

sta bila ujeta in odpeljana v Zagreb. Ivana Pasanca so pred smrtjo strahovito mučili. Matijo Gubca so na prvo postno nedeljo najprej kronali z močno razbeljeno železno krono, katero so mu posadili na glavo, potem so ga vodili po ulicah in mu z razbeljenimi kleščami ščipali meso s telesa, nazadnje so ga raztrgali na štiri kose. Tako kazni mu je prisodil menda sam ban škof Draškovič in njegov krog, kar sledi iz nekega poročila cesarju: „Enega izmed voditeljev, imenuje se Gubec-Beg, ki so ga nedavno razglasili za kralja, bomo kronali z razbeljeno železno krono, če v to privoli vaše veličanstvo. Storili bomo to za strah drugim. O tem in vsem drugim pričakujem sporočila vašega veličanstva.“ To poročilo kaže zahrbtnost, zvijačo in laž škofa Draškoviča, kajti do danes ni zgodovinsko dokazano, da bi se bil Matija Gubec razglasil za kmečkega kralja in drugič, škof ni počakal na cesarjevo privolitev, temveč so Gubca že prej usmrtili. Kakor smo že prej pisali, je bilo Gubčevo kronanje že tretje po vrsti, pred njim sta bila na enak način kronana: Francoz Guillaume Calle (1358) in Madžar Jurij Dož (1514).

Zakaj so bili uporniki poraženi?

Vzroki so bili enaki kot v prejšnjih dveh uporih. Slaba organizacija uporniškega gibanja, slaba vojaška izurjenost, stanovska nezavednost, pomanjkljiva oborožitev in idejna in borbena razcepljenost. Poleg teh in še mnogih drugih vzrokov, sta bila v tem uporu dva usodna: prvič, neomajno zaupanje v cesarja, misleč, da je njihov zaveznik, drugič skoraj lahkomišelnostna zmota Ilije Gregoriča, ki je zatrdno upal na pomoč Uskokov, od koder je prišel prvi poraz.

S porazom v velikem hrvaško-slovenskem uporu 1573 je bila odporna sila kmečkega stanu strta. Ta upor je bil zadnji osrednji slovenski in tudi hrvaški upor, kajti vsi upori, ki so temu sledili so imeli več ali manj lokalni značaj, zato se je tudi pravična rešitev kmečkega podložništva na Slovenskem odložila za celih 275 let.

Odbor Slovenskega zavetišča

ima v prodaji slovenski prevod

„MARTIN FIERRO“

Vsaka slovenska hiša naj ima slovenski prevod

Cena 60 pesov.

Z nakupom podprete zavetišče

Vinko Levstik:

Težka pot do narodne sprave

V goriškem „Katoliškem glasu“ je 5. julija letos g. Vinko Levstik iz Rima napisal članek, ki ga „Tabor“ ponatiskuje svojim bralcem v znanje. Op. ur.

V začetku junija je minilo 28 let, odkar so Angleži nasilno predali jugoslovanskim komunistom 11.300 razoroženih domobrancev slovenske narodne vojske iz Vetrinja na Koroškem, kamor so se bili umaknili pred ofenzive sovjetske armade, ki je takrat prodrla na treh bojiščih: v Srbiji, na Hrvatskem in v Prekmurju. Naj dodam, da poseg sovjetske armade sploh ni bil v skladu z jaltkim sporazumom, po katerem naj bi bil za „osvoboditev“ Jugoslavije zadolžen samo Tito in njegova vojska brez intervencije tedanjih zaveznikov.

Nobenega dvoma ni, da bi Titovi vojski trda predla, da ji ni prav tisti čas priskočila na pomoč sovjetska armada. Da bi krili umik množice civilnih beguncev pred „osvoboditelji“ in preprečili nadaljnje prelivanje krvi, je vodstvo slovenskega domobranstva določilo umik vojske iz domovine; približno 13.000 mož se je umaknilo v Avstrijo, kakih 7.000 mož pa v Italijo.

Zalostna obletnica.

Pod tem naslovom sem se pred letom dni v Katoliškem glasu (št. 21 - 25. VI.) spomnil teh zahrbtno vrnjenih in pobitih mož in fantov. Članka nisem napisal z namenom, da bi načel nove polemike in zbujal nova sovraštva, saj je vse moje pisanje in delovanje med Slovenci v svetu vodila težnja po dialogu in narodni spravi. V ta dva pojma — dialog in narodna sprava — sem trdno uverjen in prepričan, da se bosta prej ali slej uresničila, pa čeprav jima nasprotujejo razni Popiti in Črti. V tej želji po dialogu in narodni spravi sem tudi ob lanski obletnici počastil spomin 12.000 padlih mož in fantov ter pozval slovenske komuniste, naj čimprej vrnejo čast mrtvim, javnost pa seznanijo z moralno akcijo in storilci množičnega pokola dvanajst tisoč sinov slovenskega naroda.

„Obletnica poražencev“

V isti številki je Katoliški glas lani objavil članek, v katerem se avtor spominja umora prof. L. Ehrlicha, ko se je dne 26. maja 1942 zgrudil pod streli atentatorja po naročilu ljubljanskega vodstva komunistične partije. Obenem navaja zapiske Edvarda Kocbeka, kako v njih kristjan Kocbek opravičuje politični umor kot revolucionarno sankcijo, po kateri sme s polno pravico seči neka človeška družba, ki je odgovorna za kolektivno usodo in ima zato pravico biti neusmiljena. Ob takem razmišljanju avtor sprašuje

Kocbeka: Kdo je OF postavil na oblast, kdo ji poveril odgovornost, kdo ji dal pravico biti neusmiljena?

Naj dodam, da je bil skupaj s prof. L. Ehrlichom od omenjenega vodstva KP obsojen na likvidacijo tudi še živeči prof. Ciril Žebot, ki je redno kot ministrant stregel duhovniku Ehrlichu pri sveti maši, le tisto usodno jutro ne; tako je namesto njega skupaj s prof. Ehrlichom padel kot žrtev atentata visokošolec Ivan Rojec, Primorec, popoln apolitik.

„Črtovo“ psovanje

„Črt“ v tržaškem Delu z dne 8. junija 1972 komentira in citira moj članek, kako so „zavezniki“ izročili jugoslovanskim partizanom „skupino nacističnih krvnikov slovenske narodnosti“, ki jih je dočkala „zaslužena kazen“ v Kočevskem Rogu. Nadalje kot Kocbekov častilec odgovarja uredništvu Katoliškega glasa, češ, da je „O. F. oblast dalo ljudstvo, ki je nepremagljivo... Le črne duše slovenskega izdajstva nočejo pozabiti, da jih je izpljunilo človeštvo in opravičujejo tiste, ki so vladali s terorjem v senci nacističnih čelad in škornjev“.

Predvsem menim, da bi bil lahko tovariš „Črt“ pred javnostjo vsaj toliko pogumen, kot jaz ter svoje pisane izjave podpisal s pravim imenom, da bi zanje odgovarjal, ne da bi se mu bilo treba zatekati k neumestnim psevdonimom.

Nekaj vprašanj

Pa je tovariš „Črt“ res prepričan, da je slovensko ljudstvo premoglo kar 20.000 „nacističnih krvnikov“? Potemtakem je tudi Kocbek v zmoti, ko je pred dvema letoma v Dragi izjavil, da je ves slovenski narod enotno nastopil v O. F.! Ali se je tovariš „Črt“ sploh vprašal, kaj je bilo vzrok, da le-teh 20.000 mož ni pristopilo k O.F.? Se mu ne zdi, da so tudi oni izšli iz ljudstva, da so bili še celo izraz volje večine slovenskega naroda, vsaj po številčnem merilu sodeč?

Osvobodilni fronti je torej dalo oblast ljudstvo? Strinjam se le v toliko, v kolikor je bila borba proti okupatorju tudi izraz volje slovenskega ljudstva. Ali Osvobodilno Fronto je spretno organizirala, vodila in o njej samovoljno odiočala le K.P. in si s terorjem in pobijanjem vseh dejanskih in možnih nasprotnikov komunizma (tako imenovanih izdajalcev slovenskega naroda in okupatorjevih hlapcev) prilastila oblast.

Dejansko so bili vsi partizani v svojem boju proti okupatorju le orodje v rokah K.P., ki je ta boj izrabila za zmago komunistične revolucije. In prav tako, kot so bili ne-komunisti v O.F. brez vsakršne vloge in besede, tako še danes nimajo kot člani S.Z.D.L. — naslednice O.F.; tudi danes vodijo S.Z.D.L. le komunisti, čeprav ji po ustavi gre, da bi nastopila kot samostojna organizacija poleg Zveze komunistov.

In prav primorske partizane, ki jih je dalo primorsko ljudstvo, da bi

v okviru O.F. osvobodili svoje od fašistov in tujcev zasužnjeno ozemlje in ga priključili matični Sloveniji, je K.P. Slovenije tako žalostno izigrala. Sam tovariš Kardelj je napisal o bazoviških žrtvah, da so padle za napačno stvar, ko so padle za „pridružitve Primorja Jugoslaviji“!

Ko sem kot komandir čete staval vprašanje politkomisarju X. Ljubljanske brigade (še danes živečemu in na odgovornem položaju v Ljubljani), kaj bo s Trstom in Gorico, mi je odgovoril: „Ni važno, kam se priključita po vojni, važno je, da bodo v njiju vladali komunisti, bodisi italijanski ali pa slovenski.“

Verjetno je že takrat mislil na poznejšo „fratellanzo“, ki je samo škodila nacionalnemu vprašanju slovenske manjšine in tako potrdila, kako jalovo so bili primorski partizani in primorsko ljudstvo poplačani za svoje napore in žrtve za narodno osvoboditev.

Resnica je drugačna

Ali pa je tovariš „Črt“ tako sveto prepričan, da so „vaškim stražani“ in pozneje domobranstvu predajali oblast Graziolijske črne srajce in nacistični generali?

Tako imenovano kontrarevolucijo so izzvali sami komunisti kot nujno in edino možno sredstvo gole samoobrambe proti brezobzirnemu partijskemu terorizmu, ko so po nemškem vpadu v Sovjetsko zvezo začeli komunisti po Sloveniji pobijati prve civilne žrtve, češ, da so to „belogardisti“ in izdajalci.

Ves njihov greh pa je bil v tem, da so si upali povedati, kdo dejansko vodi O.F., nekateri pa še tega niso zakrivali. Sam dr. Biber je za okroglo mizo jugoslovanskih zgodovinarjev v Beogradu lani izjavil, da so mnogi voditelji K.P.J. s svojo preveč ekstremno linijo za časa O.F. izzvali kontrarevolucijo. Sicer pa je znano, s kakim slepim zanosom so za časa Kominforma jugoslovanski komunisti izvajali Stalinova navodila; glede Stalina in njegovih zločinov pa prepustim bralec, da si sam prikljče v spomin izjave tovariša Hruščeva na 23. kongresu K.P. Sovjetske zveze.

Sam sem bil prej član O.F. kot kaj drugega in kot tak deportiran od fašistov na prisilno delo v Italijo. Bil sem borec-partizan v Gradnikovi brigadi; na Nanosu smo bili obkoljeni od Hermansove divizije in se mi je posrečilo, da sem se s skupinico partizanov prebil in pozneje vključil v Ljubljansko X. brigado. Tam sem napredoval do komandirja čete in preživel veliko nemško ofenzivo.

Šele potem sem postal domobranec in kot tak objokujem mrtve fante, ki so bili skupaj z mano predani jugoslovanskim komunistom in katerih množični pokol je znan slovenskemu narodu; ostal sem zvest spominu nanje. Pa ne objokujem le njih, temveč objokujem vse padle partizane, ki jih je idealizem gnal v borbo za osvoboditev slovenskega naroda, objokujem vse nepotrebne žrtve slovenskega naroda med vojno, objokujem njegovo usodo, ko je zapadel diktaturi stalinizma in še danes občuti njene posledice.

Zvezdoplovstvo na pravem mestu

Že je minilo precej časa, odkar je izšel članek z gornjim naslovom. Članek je vzbudil dokaj komentarjev, vendar vse premalo v razmerju s tem, kolikor jih zasluži. V članku se govori nič manj kot o smislu našega življenja na zemlji. Ta smisel se skuša najti in osvetliti s pomočjo razmišljanja o neizmernosti in nedosežnosti vesoljstva. Ker je od odgovora na vprašanje: „Kaj je smisel našega življenja na zemlji?“ odvisna tudi naša odločitev, v kateri smeri bomo napotili svoja dejanja, je očitno, da je to vprašanje temeljno vprašanje našega obstoja. Zato je tudi potrebno, da temu vprašanju posvetimo svoje najboljše zmožnosti in sile, da ne rečem, svoje življenje samo. Torej ni prav, da odgovor na to vprašanje puščamo ob strani in se predajamo vrtincu življenja, naj nas veče s seboj kamorkoli. Potrebno je, da se otresemo hrupa, prahu in omotice vsakdanjosti in da vstopimo v tišino svetišča svojega srca, da se tam pogovorimo sami s seboj. To je tam, kjer si lahko razodenemo vse globine in iščemo dalje, tam lahko prisluhnemo šepetu svoje duše, tam lahko pogledamo brez strahu živi resnici v obraz.

Cutim, da je potreben moj lastni komentar na omenjeni članek. Zdi se mi, da je potrebno, da s krepko in odločno roko pokažem zaključek, ki iz članka sledi. Mnogi čitatelji si delajo utvare in živijo v ozračju, ki je polno želja in pretirane vere v človeško zmogljivost. Niso v stanju, da bi se otreli umišljenosti in vzeli stanje realno, tako kot je, brez vsakega pripisovanja neobstoječih dejstev.

Torej: pustimo teorije in hipoteze vstran in dobro si oglejmo to, kar imamo trdnega pred seboj! Teorije o vesoljstvu so v resnici po večini zgolj nedokazane in nedokazane hipoteze — to se pravi, umišljene razlage.

Neovrženo je dejstvo, da sedanja stopnja tehničnega (t. j. materialnega) razvoja ni v stanju dati človeku možnosti, da bi mogel osebno, t. j. neposredno, priti v stik z vseмирskim svetom. In ne le to, marveč tudi za bodočnost nam znanost ne obeta te možnosti. Da je ta trditev takorekoč absolutno utemeljena, spoznamo že, če pomislimo le na neizmerne razdalje, ki nas ločijo od vseмирskih svetov. Te razdalje se merijo s svetlobnimi leti in njihovo število gre od štirih pa do več milijonov. Torej če bi tudi mogli potovati v vsemirje s hitrostjo svetlobe, bi nam življenje bilo vselej nepopisno prekratko. Iz tega sledi, da bi v razvoju znanosti bil potreben neizmerno odločilnejši korak, kakor pa je bil storjen z odkritjem relativnostne teorije ali pa z razkrojem atoma.

Kdaj bo do tega koraka prišlo? Mirno lahko rečemo, da nikdar,

ker ta možnost je od resničnega stanja praktično tako daleč, kakor je daleč večnost od smrtnega življenja.

Zaključek je ta, da z materialnimi sredstvi ne moremo in ne bomo mogli obvladati materialnega sveta. Največ, kar bi mogli teoretično doseči, bi bilo, da pridemo do meje, kjer se materialnost neha in kjer se prične drugi, nematerialni svet. V resnici pa človeštvo ostaja na mikroskopsko majhnem začetku obvladovanja materije, ker za nas so vse dimenzije materije neizmerne in zato nepojmljive: tako masa po svoji količini in kakovosti, kakor tudi prostor, čas, vztrajnost (inercija) in energija.

Na osnovi tega zaključka se rodi spoznanje, da moramo iskati druge poti, po kateri bi mogli doseči možnost obvladovanja materije. Za zdaj nas le misel in slutnja moreta prenesti v čudoviti čar daljnih svetov.

Vsak dan smo prisotni in udeleženi v drami življenja, ki se imenuje „boj med duhovnostjo in materialnostjo“, med duhom in telesom. Duh spoznava, odločuje in vodi, vsa materialnost pa je sredstvo, da spoznanja oživimo in jim damo pečat resničnosti. Naša telesnost je *posoda in sredstvo*, a ostala materialnost je le *sredstvo* našega duhovnega življenja. Kadar hočemo komu dokazati svojo privrženost, ljubezen, zvestobo in tudi nasprotno: mržnjo, sovraštvo, izdajstvo, itd., vedno damo jemo od sebe, od svoje telesnosti in svojega življenja, uporabljajoč pri tem tudi materialnost izven našega telesa. Vlagamo svoj trud, svoj znoj in celo svojo kri, odrekamo se raznih udobnostih: v jedi, obleki, stanovanju, da bi tistim, ki jih ljubimo, pripravili veselje in srečno zavest. da jim stojimo ob strani, da naše srce toplo bije zanje. Često se odrekamo tudi tolažbi in upanju, da bi imeli boljše življenje tisti, ki so nam dragi.

Zanimiva in nad vse resnična je pripomba, da je naše duhovno življenje prazno, če nima materialne vsebine, to se pravi, če ni oživljeno (uresničeno) s pomočjo materialnosti. Od nas se zahteva materialni doprinos, še več: *materialno žrtvovanje*, če hočemo dati veljavo svoji duhovnosti. Ni dovolj, da mislimo na nekoga z ljubeznijo in čutimo zanj, marveč je potrebno, da se za tega človeka žrtvujemo: da mu damo od tega, kar pogrešamo, če nimamo. Tako je jasno, zakaj je rečeno, da je molitev brez del prazna: ker so molitve le prazno besedičenje, dokler niso podprte z materialnim, in predvsem osebnim žrtvovanjem.

Z dajanjem materialnega izraza svoji duhovnosti (to se pravi z njeno materializacijo) mi materialnost usmerjamo, mi na materialnost vplivamo in ji dajemo *smisel*. In razumljivo je, da imamo v tem vplivanju več ali manj uspeha. Ta uspeh je odvisen od našega duha, od našega pričanja in moči naše volje.

Popolnoma brezpomembno je obvladanje materijalnosti. *Tehnika*

je sama po sebi prazna in če ni podrejena duhovnosti, je absolutno ničeva. Tehnika more imeti svojo vlogo zgolj kot sredstvo duhovnosti — pač kakor vsaka ostala materijalnost.

Edino, kar je pomembno v našem življenju, ki smo njen del in ki nas obdaja. — Važen je cilj, ki ga damo svojemu telesu in vsej materijalnosti sploh. In smisel je tem višji, tem popolnejši, kolikor je večja naša pripravljenost, da se žrtvujemo za svoje bližnje. Prav kakor sveča gori in dogori na oltarju, prav tako bi se moralo uporabiti in použiti naše življenje v žrtvovanju za bližnje. Popolnost v tem bi dosegli, kadar bi bili v stanju, da se žrtvujemo do poslednje kaplje krvi za vsakogar in v vsakem trenutku, tudi za ceno najstrašnejših muk.

Ker često vladajo velike zablode v vprašanju žrtvovanja, je nujno da spregovorim nekaj o njegovem temelju. Žrtvujemo se takrat, kadar se iz ljubezni odrečemo nečesa, kar slabša pogoje našega telesnega življenja, ali ga celo uniči za blagor bližnjega, s katerim nas ne veže nikakršen interes (sorodstvo, prijateljstvo, dobiček, korist, itd.) in to brez vsakega računa na kakršnokoli korist. *Temelj žrtvovanja mora biti ljubezen, sicer je žrtvovanje prazno in brezpomembno.*

Žrtvovanje za sorodnike (n.pr. staršev za svoje otroke) je v veliki meri zasnovano na perspektivi podaljšanja svojega lastnega življenja v življenju svojih otrok. To se pravi, osnovano je na nagonu samoohranitve, z drugimi besedami na ohranitvi samega sebe v svojih otrocih. Torej to žrtvovanje zadovoljuje človekovo samoljubnost in če zadovoljuje samoljubnost, že ni več žrtvovanje, ampak je dejanje z računom. Imamo nešteto primerov take „ljubezni“, ki nima srca za nikogar drugega, kakor za svoje.

Tudi ni žrtvovanje v vsej veličini žrtvovanje za prijatelje, ker prijatelj (če je v resnici prijatelj) nam ljubezen vrača.

Pravo žrtvovanje v vsej svoji veličastnosti je žrtvovanje, nikomur znano za neznane, porojeno iz globoke in čiste ljubezni do sočloveka. od kogar se ne more pričakovati ne povračila ne hvaležnosti.

Za objektivno veličino žrtvovanja ni odločilen položaj, ki ga zavzema kdo na družabni lestvici ne premoženje ne število prijateljev in tudi ne nadarjenost in znanje. Ogromno važnejše je razmerje med žrtvovano količino in tem, kar imamo. Kadar dajemo od svojega viška, sploh nismo žrtvovali ničesar, ker smo dali od nečesa, kar nam ne primanjkuje.

Pot k obvladanju materijalnosti je torej pot požrtvovalnosti za sočloveka. V resnici je to pot kljubovanja svoji lastni in splošni materijalnosti. Vrhunec tega boja je tedaj, kadar posameznikova materijalnost preneha živeti kot posebna organska celota. Duh se takrat zmagošlavno osvobodi materijalnih vez in postane zgolj duhovno bitje, ki ni podvrženo materijalnim zakonom ne neizmerni pezi materijalnih dimenzij. Tedaj zanj niso prostor, masa, čas, itd. več nepremostljive ovire in tudi ne težko premostljive ovire. To pomeni, da je tedaj človeku svobod-

na in prekoračljiva pot v vse globine vesoljstva, prav tja, kjer živi neizrekljivo veličastvo večnega blaženstva.

Ni potrebno naglaševati, da streženje lastnim nagonom in rušenju reda ter harmonije služi le lastnem propadanju in propasti. Ta pot je lahka, ker vodi v isti smeri, kamor je upeljana materijalnost. Lahko je streči samemu sebi, t. j. svoji materijalnosti — prav kakor je rečeno: „Duh je voljan, toda meso je slabo“. To se pravi: meso bi rado streglo le svoji udobnosti, čeprav je duh spoznal, da je prava pot temu nasprotna.

S tem bi bil končan govor o pravi poti, ki resnično vodi k osvajanju vsemirja. Vendar čutim, da je potrebno dodati še nekaj besed, ki naj veljajo predvsem tistim, ki so omagali pod težo modernih teorij in pod udarci skrunilcev.

Vsepovsod je laž zavzela gospodovalno mesto: teorije so zgrajene na zlaganih zakonih, zgodovina je postala obilica laži, v vsakem delu se iščejo zahrbtni nameni, politika je v resnici le boj med intriganti, umetnost je vsa zlagana in tako se človeka končno polasti obup. Izgubi vero v vse in postane skeptičen proti vsemu. To, kar bi mu bilo odrešilno spoznanje, zavrže, ker gleda skozi prizmo privzgojene zlaganosti. Vsem takim kličem, naj vržejo s sebe vso to izumetničenost in pogledajo resnici v obraz na način, kakor jo gleda preprost kmet. On si je ohranil zdrav razum in njegovi zaključki so naravna in absolutno logična posledica naravnih dejstev, spoznanih na iskrenem opazovanju prirode. Pogled preprostega kmeta je bister in jasen, ker mu niso zameglile oči nikakršne iz trte izvite teorije.

Dragi moji bratje, verujte, da niste sami in da je veliko število tistih,

ki se v veličastnem hramu vesoljstva v prahu, s strahom božjim, klanjajo najvišji *svetosti*;

ki priznavajo in izvršujejo najvišje Njeno vodilo: *vesoljno ljubezen*;

ki sprejemajo Resnico in verujejo v njo kot otroci;

ki sta jim viteštvo in junaštvo najsvetejši zakon v življenju.

ZAVETIŠČE DR. GREGORIJA ROŽMANA

Prijateljem, dobrotnikom in vsem rojakom bi radi nanizali nekaj novic o življenju Zavetišča, kot nekak dokaz, da se počasi, toda vztrajno bližamo uresničenju našega skupnega cilja: ostarelim in osamelim bratom je treba postaviti dostojen dom.

V soboto, 30. junija, smo imeli v Slovenski hiši občni zbor, ki se ga je udeležilo število članov. Glavna točka je bila delna sprememba odbora, ker je

nekaterim odbornikom potekla njihova delovna doba. Posebej smo pozdravili v naši sredi msgr. Franceta Novaka, ki je prevzel mesto v nadzornem odboru in č. g. Jožeta Škerbca. Občni zbor se je zahvalil Zvezi slovenskih mater in žena za vso požrtvovalno pomoč, ki so jo nudile v pretekli poslovni dobi ter vsem ostalim dobrotnikom, ki so omogočili, da je bilo dokončano železo-betonsko ogrodje stavbe in da smo lahko pričeli z zidarskimi deli.

V soboto, 21. julija, smo imeli družabno večerjo v Našem domu v San Justu. Zbralo se je veliko število prijateljev, ki so s tem moralno in materialno podprli Zavetišče. Navzoče goste je s kratkim besedami pozdravil predsednik g. Potočnik Matevž. Da je bilo vzdušje prijetno in veselo, je poskrbel orkester „Duc in altum“.

V nedeljo, 9. septembra, bomo priredili v Slomškovem domu v Ramos Mejiji veliko tombolo. Glavni dobiček bo družinski šotor, darilo neznanega dobrotnika. Vabimo vas že sedaj, da se tombole gotovo udeležite in kliče: na skorajšnje nasvidenje!

M. Š.

MIVČEVI MAMI V SPOMIN

Sredi preteklega poletja je v Sloveniji umrla mati našega soborca Milana Zajca. Njegovi žalosti in žalosti njegovih bratov se pridružimo tudi njegovi soborci, združeni v ZDSPB TABOR.

Zajčevo mamo bi lahko postavili za primer vzorne slovenske matere, ki je morala do dna izprazniti kelih bolečin in grenkobe, pa je to ni strlo. Pet sinov ji je vzela rdeča revolucija, ostale pa razkropila po vsem svetu. Uničeno je bilo tudi vse, kar je s svojim možem zgradila v potu svojega obraza.

Ko je po vojni nekdo vprašal komunistične priganjače na vasi, zakaj so pobili Mivčeve (Zajčeve) fante, so mu odgovorili: Zato, ker je vse drvelo za njimi...

Zato torej, ker je vzgojila vrsto sinov, ki so si znali pridobiti prijateljstvo in spoštovanje sovrstnikov, je morala Mivčeva mama do smrti nositi v srcu pet krvavih ran: eno za vsakega umorjenega sina!

Milan, ponosni smo nanjo!

Ataman

Za vse Tvoje datume: let poroke in godu — pristrčne čestitke, pa ne samo Tebi, tudi Tvoji pridni ženi Pepci vse dobro!

Lojze Bavdaž — korenjak — spoznal sem Te pred leti, ko sva bila še oba mlada in sva se našla v istem taboru v protikomunistični borbi. Vsak po svojih postojankah sva bila pravični boj za staro pravdo. V Škocjanu na Dolenskem si postal pravi legendarni junak — saj si s peščico fantov ugnal cele napadajoče brigade.

Po končani vojni sem ugibal, kaj je s Teboj. Kako sva bila vesela, ko sva se po tistih težkih dneh živa srečala v Italiji.

Naš Lojze — Ataman je doma iz sončne Primorske. Že mlad je bil zaveden Slovenec, zato se je moral umakniti pred fašisti v Slovenijo.

Kot kmetijski strokovnjak je bil v raznih službah. Poročil se je z go. Pepco in imel v zakonu dva sinova. Nesreča, ki mu vedno greni življenje, je bila tragična smrt sina Slavka. Sin Peter pa je letalski inženir in ima tudi že svojo družino.

V Buenos Airesu se Ataman ni dobro počutil, zato je z družino odšel v Bariloche. Tam je z garanjem svojih rok prišel do lepega doma in je njih gostoljubna hiša odprta in znana številnim slovenskim turistom pa tudi če nimaš denarja ne greš lačen iz njihove hiše. Ataman je vedno nasmejan, vesel vsakega rojaka — pri vsem delu najde čas, da gre počakat in pospremit številne goste in prijatelje. Ob slovesu imata oba z gospo Pepco solne oči s čemer pač dokazujeta svojo pristrčnost.

Ataman! — Vsi, ki Te poznamo Te imamo radi in smo Tvoji resnični prijatelji že toliko let.

Kolikor kapljic, toliko let,

Bog Ti daj na svet živeti!

Savo

„Tabor“ ne more kar molče preiti mimo življenjskih jubilejev svojih članov, čeprav so nam oni sami izrekli željo, da jih ne omenjamo. Pa vseeno se spodobi, da zakličemo: Še na mnoga leta! Rajmundu iz Castelarja ob njegovih 60-letnici ter Cenetu iz San Justa in Jožetu iz Banfielda ob njuni 50-letnici.

Če ne gre zgrda, pa zlepa . . .

Eden od temeljnih konfliktov v katere se je sedanji režim v Jugoslaviji takoj po drugi svetovni vojni zapletel, je bil konflikt s kmečkima delom prebivalstva v vseh jugoslovanskih republikah.

Ta prvi spopad se je končal s kapitulacijo režima, ki je opustil prizadevanja za prisilno kolektivizacijo kmečkih posestev in se je zadovoljil s tem, da so bile organizirane samo prostovoljne kmečke zadruge. Te so seveda uživale vse mogoče prednosti pred zasebnimi posestniki, kljub temu je tudi ta posredni pritisk ostal brezuspešen.

Vzporedno s tem pritiskom na zasebne kmete, pa je seveda potekala akcija za industrializacijo države, ki je sprožila val preseljevanja s kmetij v mesta. Ta val je zajel predvsem mladino in prišlo je do pravega „pohoda z vasi v mesto“. Preseljevanje pa še ni ustavljeno, čeprav je slednjič sprožilo zanimanje jugoslovanskih gospodarstvenikov in sociologov. Po njihovih ocenah, bo v prihodnjih desetih letih, z vasi odšlo še najmanj pol milijona ljudi.

Dve posledici tega preseljevanja kmečke mladine sta že povsem vidni in vsaj eno izmed njihju uradno partijsko vodstvo najbrž ne smatra za povsem negativno.

V Jugoslaviji je po sedanjih podatkih okrog 600.000 zasebnih kmetij, ki jih upravljajo starejši ljudje, to je ljudje v starosti preko 69 let. V nekaterih vaseh že ni več videti mladih ljudi. Mnogi starejši kmetje so zašli v tak položaj, bodisi, ker so njihovi otroci odšli v mesta v industrijsko službo ali v šole, drugi pa so svoje sinove izgubili v vojni, odnosno v povojnih pokolih.

Jasno je, da ti, iz enega ali drugega razloga, zapuščeni kmetje ne morejo ali dostikrat tudi nočejo obdelati celotne površine svojih kmetij, kar seveda ima že tudi svoje posledice za jugoslovansko gospodarstvo. Večina se zadovoljuje samo s tem, da obdela toliko zemlje, kolikor je nujno potrebno za gol obstanek in mnogi so že zašli v revščino.

Drugo vprašanje seveda je, kam s to zemljo ko bodo pomrli ti starejši kmetje, zlasti oni, ki nimajo dedičev. Logičen odgovor je: v kolektivne zadruge. Tako torej bo jugoslovanski režim no 25 letih takorekoč zlepa dosegel tisto, kar mu ob samem nastopu ni usnelo zgrda. Po podatkih jugoslovanskih strokovnjakov, bo že v nekaj letih okrog pol milijona hektarov obdelane zemlje, na razpolago za podržavljenje, odnosno prepis v kolektivne kmečke zadruge.

Toda tudi pri tem kažejo zasebni kmetje močan odpor, ali vsaj neaklonjenost režimskim špekulacijam s to zemljo. Mnogi namreč že

prodajajo svoja neobdelana posestva drugim zasebnim posestnikom, s čemer skušajo celo v zadnjem trenutku preprečiti kolektivizacijo svoje zemlje.

Pri tem se pojavlja dvoje pojavov: prvi je v tem, da je mogoče z gotovostjo sklepati, da velik del jugoslovanskih kmetov tudi po 25 letih sedanjega režima ni uklonjen in še vnaprej nasprotuje najbrž tudi drugim aspektom vladne politike: drugi pa je v dejstvu, da se je s tem privatnim nakupovanjem zemlje brez dedičev, najbrž pričel spet pojavljati razred „veleposestnikov“, v kolikor je to seveda mogoče v okviru obstoječih zakonov, odnosno v kolikor to ne bo onemogočeno z novimi zakoni. Te pa lahko povsem upravičeno pričakujemo, če bo ta porajajoči se razred „veleposestnikov“ postal preočit.

Celoten problem postane bolj jasen, če povzamemo statistične podatke, po katerih obsega za poljedelstvo namenjena površina Jugoslavije, 44% celotne površine države, na kateri živi 32% celotnega prebivalstva. Od teh 32 % kmečkega prebivalstva, živi 82% na zasebnih kmetijah.

Brezglava akcija za industrializacijo države, ki jo je sprožil režim takorekoč istočasno z obnovo od vojne razdejane države, je torej imela za posledico beg kmečke madine iz vasi v mesta. Ko je ta industrializacija doživela svoj neizogiben polom, je ta ista mladina, ki se je privadila rednim industrijskim uram in tedenski plači, pričela odhajati v tujino, kamor so ji sledili tudi novi tisoči kmečkih fantov in deklet. Če prištejemo k temu še vrzel, ki je v strukturi jugoslovanskega prebivalstva zazijala zaradi v vojni padlih in po vojni pomorjenih moških in temu sledeč primanjkljaj rojstev, potem je možen samo en zaključek: z brezobzirnim medvojnim in povojnim uničevanjem življenj, z zaletelo politiko industrializacije,

in s temu sledečim brezglavim iskanjem novih rešitev in izhodov, je sedanji jugoslovanski režim do kraja oropal resnični temelj politične, gospodarske in kulturne moči jugoslovanskih narodov. Kmet, pa naj bo to srbski, hrvatski ali slovenski, je bil tisti, iz katerega je izhajala resnična življenska moč naših narodov. Kmet je bil tisti, ki je vzdržal turški, madžarski in nemški pritisk. Kmet je bil tisti, ki je rodil tem narodom njihove najboljše sinove. In kmet je bil tisti, ki je v potu svojega obraza nosil glavni deej narodove usode v preteklosti. Kmet pa je tudi edini, na katerem je mogoče zgraditi zgradbo lepše bodočnosti naših narodov, brez ozira na tehnično, zunanjo formo, njegovega udejstvovanja. Da ga je sedanji režim tako do kraja ponižal in razžalil, da je v imenu revolucije, družbenega „napredka“, samoupravljanja in kdo ve česa še, takorekoč do kraja uničil to osnovo narodnega življenja, je greh, ki mu ga zgodovina ne bo odpustila!

Stane Pleško:

NAŠ NAROD HOČE ŽIVETI

(Spominski govor na junijski proslavi ZDSPB Tabor v Torontu.)

Ko se leto za letom zbiramo na spominske proslave, človek vedno teže prihaja do izraza, do besede, ki bi bila dostojen spomin našim pomorjenim bratom in sestram, obenem pa bi tudi nas same toliko prizadela, da se vsaj za nekaj dni spet zavemo, kdo smo in kakšna bi morala biti naša dejanja, da bi sploh smeli govoriti o neki povprečni doslednosti ali značaju.

Letos je minilo že 28 let od našega zdomstva, kakih 22 let se že zbiramo v spomin na dni, ki bodo v slovenski zgodovini ostali zapisani kot najbolj črni dnevi največjih žrtev in pravega mučeništva. Veliko je bilo že povedano in zapisano o naših junakih, še stokrat več pa je bilo nagrmedenega blata, ki zasipa njihove znane in neznane grobove.

Razumljivo je, da čas zdravi rane ter briše bolečino, in gorje nam vsem, če bi ne imeli tega božjega zdravnika. Bojim pa se, da si mnogi te tolažbe jemljejo preveč, da vse preveč pozabljamo na svoje krvne brate in nas nič ne boli, če so pokojni slovenski domobranci še vedno klevetani kot zločinci in izdajavci lastnega naroda. Sicer to po več kot tridesetih letih že ni drugega kot obrabljena politična fraza, ki naj skrije množične zločine KP nad slovenskim narodom, ostane pa dejstvo, da KP to oznanja kot zgodovinsko resnico, sokrivi pa smo temu tudi mi, mi vsi, ki molčimo, ko bi morali povedati resnico. Resnice in pravice nas je strah in sramujemo se jih! Namesto da bi priznali svojo zgrešeno pot, drvimo s tokom modernega časa in se, hinavci, še upamo spraševati, zakaj so v osebem in javnem življenju vedno večje težave, zakaj se izgublja naša mladina, zakaj gre povsod vse samo navzdol? Izgovarjamo se na prestano trpljenje, na slabe živce, na bolezen, zapolslenost in na ne vem kaj še vse; vse nam prav pride, ko hočemo opravičiti svojo komodno lenobo, samo tega ne priznamo, da smo pred tridesetimi leti delali vse mogoče obljube in zaobljube Božju narodu in svojim izdanim bratom, ko pa je minil strah in se nam je nasmehnila sreča, smo pozabili na obljube, za trenutno korist so že mnogi dali svojo čast naprodaj, naša srca pa je napolnil nemir, ki uničuje družine in celo našo skupnost. Vest je, ki očita, polni nemira in praznine hllastamo za svetom. ne vidimo pa, da ta praznina nima bodočnosti in naša mladina v nas ne najde ničesar, na kar bi se oprla in gradila svoj značaj. Mislim, da nikomur ne delam krivice, če trdim, da med nami v tem oziru najbolj greše tisti, ki bi nam morali biti vodniki; morali bi biti luč, ki sveti drugim, pa so v teh tridesetih letih postali tema, ki še druge vleče v dvom in odpad. Ne čudimo se, da moramo biti na tujem, ko na imamo take polovičarje na svoji strani! Klenu zrnje je padlo v zemljo ostali

smo samo tisti, ki smo bili za mučeništvo prelahki, dovoljeno nam je živeti, ker naša dela govore, da modernemu prevratništvu nismo nevarni. Saj me je sram reči, a se upam trditi, da če bo šlo tako naprej kot zadnjih nekaj let, ne bo več dolgo, ko bo slovenska politična emigracija tista, ki bo rdečemu režimu doma pomočnik, dočim narod doma, ki je šel skozi ogenj in kri, vstaja, hoče slišati tudi drugo plat zgodbe o revoluciji in herojih in to tako odločno, da domobranci, Kočevski Rog in druga taka imena že stopajo v doma izdane knjige, ker noben zločin ni tako skrit, da bi nikoli ne bil odkrit. Pod silo družabnega razvoja je režim klonil in priznal zločin, upajoč, da se bo v gneči obojestranskih obiskov zgubilo in pozabilo tudi to. Ostane pa dejstvo da je zlagana OF pod krinko boja za svobodo pobila na desetisoče najboljših Slovencev, to pa je zločin, ki mora biti, ne divjaško maščevan, ampak pravično obsojen, šele potem bo mogoče govoriti o odpuščanju, čeravno o pozabljenju nikoli. Dejstev se potvarjati in maskirati ne da; le zgodovina bo zapisala zadnjo besedo, dala bo pečat resničnim morivcem in tudi nam, ki odpadamo.

Nimam namena tožiti, saj po tridesetih letih zdihovanje ni več na mestu. Časovna in zemljepisna oddaljenost nam že kažeta precej jasno sliko dogajanj in posledic tiste dobe, v tej perspektivi pa bodočnost ni tako obupno črna, četudi se zdi, da ves svet slepo drvi na levo. Na oblačnem nebu naših dni še svetijo lučke upanja zadnje razočaranja še ni prišlo: na desetine imamo primerov, ko so sinovi in hčere iz dobrih krščansko in slovensko zavednih družin, zašli in postali strah naših vasi. Ali je potemtakem nemogoče — po naši človeški sodbi rečeno —, da iz nam nenaklonjene družbe, pride nekdo, ki bo zavrzel zmoto, narod pa popeljal na pot resnične svobode, bratstva in božje bližine? Niti malo ni važno, kako se bo tista stranka ali grupa imenovala, napis in okvir so vedno le pesek v oči, važna pa je ideja, ki ljudi druži, najvažnejša pa pripravljenost na delo in žrtve za idejo, ki mora biti v skladu z božjimi in človeškimi zakoni. Trkanje na prsa, porenčanje, da se v eni hiši lahko vse dela v drugi pa ne — ne pripelje nikamor. Treba je, da mi vsi brez izjeme stopimo pred Boga in prosimo za ljubezen med nami. Naša družba je najbolj bolna zato, ker je na eni strani vse preveč besed in premalo dela, po drugi strani pa danes svetu najbolj manjka ljubezni, ne tiste, o kateri se toliko govori, ampak resnične bratske ljubezni med nami vsemi, ljubezni, ki vse upa in vse prenese.

Ob tej misli se vprašajmo: ali Bog vsega trnjenja nad nas ni poslal zato, da bi v solzah in iskanju spoznali, da tudi z nami ni bilo vse prav? Naše slovenstvo je bilo sila ozko in naše krščanstvo vse preveč vodeno, zato je oboje moralo skozi kri, da tako očiščeni najdemo idealo in vrednosti, za katere so padli naši bratje in sestre.

Letos v ta spomin še nesebej vključimo vse, ki so pred tridesetimi leti padli v Grčaricah in na Turjaku. To je bila za komuniste tista od-

ločilna bitka in „zmaga“, ki je odločila, da so Angleži zavrgli Mihajlovića in podprli Tita, kriva pa je bila temu tudi naša razdvojenost tik pred italijanskim razpadom. S padcem Turjaka so komunisti politično zmagali, s pomočjo zunanjega sveta so se vojaško opomogli, moralno pa so boj izgubili. Cetnikov v Grčaricah in vaških stražarjev na Turjaku niso premagali partizani, uničili so jih italijanski topovi in laška vojska. Takoimenovana „narodno-osvobodilna vojska“ se je združila s tujim okupatorjem proti lastnemu narodu, vse to po ukazu in pod vodstvom KJ. Vse, kar je partizanska vojska tedaj naredila, je bilo, da je obljubila amnestijo vsem, k se predajo, potem pa so obljubo prelomili in nad tisoč četnikov in stražarjev zverinsko pomorili v Jelendolu, Mozlju in Kočevju.

Ista politika laži, sovraštva in nasilja na videz zmaguje še danes in zdi se, da je pravica samo še preživel pojem preteklosti. To pa je le videz, ki ga napihuje propaganda. Podtalno še živi ideja svobode, tem bolj živa, čim bolj je tlačena in preganjana. Iz Slovenije še prihajajo vesti, da se je leta 1945 za mnoge ustavil čas, to se pravi, da še vedno mslijo kot so mislili takrat. Med narodi pod rdečimi režimi jih je vedno več, ki tej tlačeni ideji dajejo duška v novih knjigah, ker so prepričani, da svobodo človekovega duha ni mogoče za vedno zapreti v program določene partije, so pripravljene na trpljenje, ječo in žrtve, ker vedo, da le žrtve prinašajo lepše dni. Dokler so taki značaji na svetu, — popuščanje rdečih režimov dokazuje, da jih je vedno več —, tako dolgo ni razloga za malodušje, pa četudi komunisti že jutri okličejo zmago nad svetom.

Mi pa smo postali tako mehkužni, plitvi in naveličani, da nismo ne krop ne voda... Le pogledjmo okoli sebe, kako malo je ostalo od ideje, za katero smo bili prej žrtvovali vse! Kje so nocoj tisti, katerih bratje trohne v Kočevskem Rogu, pa niso našli časa, da bi nekaj minut mislili nanje?!

Dajmo, pomislimo vendar, od kje smo prišli in zakaj smo pustili vse in šli zdoma! Naj nam ne bo vseeno, če tisoči in tisoči leže po kraških jamah, in se postavimo v vrsto tistih, ki še verjejo v svobodo in lepše življenje! Otresimo se že vendar občutka premagancev! Vaški stražarji so položili orožje na Turjaku, ker so verjeli partizanski obljubi, naši domobranci so bili od Angležev izdani, eni kot drugi pa nikoli premagani z orožjem, zato tudi mi ne smemo kapitulirati pred zablodo tega stoletja. Postati moramo del naroda, ki hoče živeti, te pravice pa ne pričakujemo od drugih, ampak jo zahtevamo in vzamimo sami s svojim delom, zvestobo in vztrajno odločnostjo. Nismo proti nečemu, smo pa za resnično svobodo in človekovega dostojanstva vredno življenje. Nič zato, če je vse proti nam, saj je bil tudi leta 1943 ves svet proti slovenskemu narodu, toda narod je še enkrat vstal in pometel s partizanstvom, ker se je zanašal samo nase, na svoje delo

in pomoč božjo. Mi nocoj storimo isto: preglejmo svoje zdesetkane vrste in pomislimo, za kako velike ideale so se borili naši bratje, pa bomo spoznali, da je ta boj med dobrim in zlom vreden tudi našega dela in naših žrtev. Ko bomo tako pripravljeni, pa enostavno na kolena in pogled v nebo... sami s svojim Bogom bomo našli tudi tiste, ki so za vero in narod dali vse, kar so imeli, svoje življenje.

Predno se nocoj razidemo na svoje domove, v duhu poromajmo v domovino, za spremembo kar vsi. Ne pojdemo brez vzroka, samo bahat ali na uro gledat, pojdemo iskat spominov in predvsem svojo vest. Poiščimo poznane nam ceste in steze, potoke, njive in vasi, kjer so nekoč hodili naši bratje. Prisluhnimo v noč: morda bomo še uje!i obupni klic na pomoč sredi noči; se bomo zdrznili ob kriku na smrt obsojenega; bomo zaslišali strel pod hribom, ki nas bo vrgel iz sanj in pred nas postavil vso grozo revolucije... Ne skušajmo razumeti hudobijo, katere ne moremo ne doumeti ne spremeniti! Naj smo šli še skozi toliko trpljenja, vsi skupaj nismo pretrpeli, kar je žrtvoval samo eden od njih, naj bo prav tu med nami vse še tako narobe, ne obupujmo, ampak vse položimo v roke božje previdnosti, trdno prepričani, da vsaka hudobija mine, dobra dela in žrtve pa so človeštvu v srečo in blagoslov. Lahko smo prepričani, da pride dan plačila za vse plemenito in dan kazni za krivice, in da če bo po tistih dneh božjega obračuna slovenski narod še ostal na površju zemlje, bo ostal po žrtvi in trpljenju naših bratov in sester, ki so svobodo in vero cenili bolj kot življenje.

Slava njihovemu spominu in zahvala za njihovo žrtev!

MNENJA IN VRENJA

Dr. S. B.

Moja rast

Napisal Ivan Dolenc. Izdala S. K. A. v Buenos Airesu

Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu je letos izdala kot svojo 84. publikacijo knjigo spominov, ki jih je napisal pokojni ravnatelj novomeške gimnazije, Ivan Dolenc. Pravzaprav je zelo težko določiti, v katero vrsto književnosti spada knjiga, kajti ima vsega po malo, kakor Noetova barka. Osnovni ton dajejo knjigi osebni doživljaji pisatelja, toda ti so prepleteni s poljudno filozofijo, s politiko, z vero, s pedagogiko in s splošno moralo. Iz vsakega stavka sili na površje pedagog ali moralist, navadno podprt z mnenjem kakšne svetovne avtoritete. Zaradi tega zgublja knjiga tišto intimnost,

ki je za spomine značilna in tudi nujna; še več, zrahljani sta tudi prepričljivost in povezanost med avtorjem in čitateljem, ki sta pogoj vsebinske privlačnosti in neposrednega avtorjevega vpliva na čitatelja. Knjiga je vzbudila precejšnjo pozornost, za sedaj vsaj med novo emigracijo, kakšen bo pa odziv doma, bo pokazala bodočnost. Ni pa dosegla knjiga enotnega odobravanja. Nasprotno, sodbe čitateljev so si popolnoma nasprotne. Kakor jo nekateri hvalijo, tako jo drugi odklanjajo in celo vračajo, Zakaj? Kaj je napačnega v knjigi?

Človek bi pričakoval, da bo knjiga vzbudila enako zanimanje v emigraciji kakor tudi doma zato, ker posega v dogodke naše neposredne preteklosti, katero smo mi vsi osebno večinoma tragično preživljali. Spomini na to preživeto dobo so še tako sveži, vtisi strahotnih slik bratomornega klanja še tako živi in bolečine svobode oropane naroda tako globoke, da tega ni mogoče niti pozabiti, niti izbrisati, niti poravnati z nobenim zemeljskim bogastvom in z nobeno ideologijo. Zakaj ne? Zato ne, ker dva svetova, ki sta posledica bratomornega klanja, ločita ne samo nepremostljiv prepad dveh politično socialno nasprotnih družbenih sistemov in nasprotje dveh izključujočih se ideologij, ampak ta dva svetova loči madež bratovske krvi. Naj ne pozabijo razni novi apostoli, laiki in nelaiki, razni domači in divji golobi, ki se trudijo, da bi prepričali narod, da je pozaba najboljši lek za razboljeno dušo naroda, da se da vsak madež očistiti bodisi mehanično, bodisi kemično, toda madež nedolžno prelite bratovske krvi se ne da očistiti nikdar. Rod, ki je preživel strahote svetovne vojne in grozote z vojno povzročenih lokalnih revolucij, tega nikdar ne bo pozabil. Zato je tudi trideset let po končani revoluciji na domačem in svetovnem književnem trgu še vedno ogromna večina knjig, ki črpajo literarno snov iz problematike preživete državljanske vojne. Iz te problematike izvira tudi aktualnost Dolenčeve knjige, kar potrjuje tudi napovedovalec na platnicah: „...poseben poudarek pa daje opisu treh tednov partizanske vlade v Novem mestu l. 1943 pa spet opisu partizanskih ječ in končno mislim po prvem desetletju novega režima.“ Če je temu tako, potem je treba vsebino knjige presoјati po tem „posebnem poudarku“. Tukaj pa pridemo takoj na politično plat vsebine, ker leposlovne je zelo malo. Ker se politična plat nanaša predvsem na polpreteklo dobo, t. j. na revolucijo, na partizanski režim in na vse posledice tega režima, je popolnoma jasno, da se marsikateri slovenski politični emigrant ne more strinjati s pisateljem v tem najbolj kočljivem vprašanju. Človek se mora čuditi, kako more slovenski politični emigrant po taki strašni narodni in osebni nesreči tako nekritično sprejeti vse vprek, kar je pisatelj nanizal na 208. straneh. In nekateri mi pojejo še hvalnico za to. Ob branju take življenjske knjige — po mnenju pisatelja je življenje pravilno zgrajena drama — je treba strogo ločiti osebne vrline pisatelja od objektivnih snovnih vrednot dela. Posebno pa, če gre za taka načelna politična vprašanja, kakršna obravnava pisatelj v „Moji rasti.“ V takem primeru je nujno, da pridemo do neke načelne jasnosti. Točno moramo videti, kje se strinjamo s pisateljem in kje se ločimo. Ni torej pri

ocenjevanju dela važno, kdo ga je napisal, ampak kaj je napisal, kakšna so njegova končna dognanja. Naloga kritike je, da pomaga pisatelju razčistiti vsa sporna vprašanja. Čitatelju mora biti, ko je delo prečital, vse jasno, ne sme ga težiti nikakršen dvom. Kar se pa tega tiče, je v „Moji rasti“ ogromna praznina. Da bi knjiga postala resnično to, kar hoče biti, da bi čitatelju ne vzbujala ne jeze ne dvomov, da bi bila razumljiva tudi čitatelju, ki ni preživel iste dobe kot pisatelj, predvsem pa, da bi knjigo lahko s pridom bral tudi slovenski politični emigrant - antikomunist, bi bilo potrebno dodati knjigi prav tako obširen komentar, kakor je knjiiga debela; kajti Ivan Dolenc v „Moji rasti“ obravnava, omenja, se dotika, nakaže, presoja tako kočljiva vprašanja, ki nujno vpijejo po komentaru. Da „amašimo to vrzel, ki zija v knjigi, bomo skušali „sine ira et studio“ pojasniti nekatere dogodke, razčistiti nekatera kočljiva vprašanja in dopolniti sliko nekaterih važnejših osebnosti, ki jih pisatelj meritorno pomankljivo predstavlja čitatelju. Vse to pa z namenom, da mu vsebino bolj približamo in dopolnimo ter da mu odkrijemo tisto novo obzorje, ki mu je zaradi pomankljive kritike ostalo morda še zadržano. Zaradi preglednosti se bomo držali tega vrstnega reda: Najprej bomo govorili o knjigi, potem o avtorju in nato o vsebini knjige.

Izid knjige

Še predno spregovorimo o izidu knjige, bi pripomnili, da je njen naslov zgrešen. Dolencu bi smeli očitati podobno, kakor je ruska literarna kritika očitala Tolstoju, ko je izšel v 90 tih letih preteklega stoletja njegov roman „Vstajenje“, da je naslov napačen, ker ne zajema vsebine romana, ker v romanu pravzaprav nihče ne vstane. Prav tako tudi v „Moji rasti“ nihče ne raste, kajti težišče vsebine je na drugi polovici knjige, ko pride avtor v ječo. To je pa že padec in ne rast. Če je hotel avtor na vsak način ohraniti besedo rast, potem bi bilo kvečjemu primerno reči: „Moja rast in moj padec“ ali pa „Moja rast in moj zaton“. Sicer je pa tudi avtor sam odkazal rasti samo 78 strani, medtem ko je svojemu padcu dal 131 strani. Višek njegove uradne rasti je bil poslanski mandat, s prihodom v Novo mesto pa je šla njegova življenska pot navzdol. Konec njegove življenske drame se je odigral v Novem mestu. To je bilo peto dejanje njegove uradne kariere. Pa o vsebini pozneje.

Kako in kdaj so nastali spomini, je razvidno iz opomb dr. T. Debeljaka, kjer piše, da mu jih je poslal iz Münchna 23. maja 1961. S tem pa ni povedano, kdo je rokopis prenesel v München. Verjetno, da ga ni prenesel rav. Dolenc osebno, ker je bil zavil v „ta špeh“, kakor ga je imenoval dr. Debeljak, v papir starih not. In tako zavitega je dobil dr. Debeljak v Buenos Aires s pripombo, da rokopis natisne šele po Dolenčevi smrti. To je vse razvidno iz opomb. Kar pa čitatelj ne ve, je to, da je dr. Debeljak ponudil rokopis izdajatelju Sv. Slovenije, da ga natisne. Ta pa je hranil rokopis v svoji miznici 10 let in se ni mogel odločiti za izdajo „Moje rasti“. Vsekakor je malo čudno, da ni te prednostne ponudbe izkoristil že zaradi tega, ker so

spomini eminentno politično pobarvani in so delo njegovega najožjega bivšega poslanskega sodelavca, poleg tega pa je imel skrb za popolnoma prosto izdajo spominov najožji sodelavec pri Sv. Sloveniji dr. Tine Debeljak. Nekateri menijo, da je imel izdajatelj Sv. Slovenije slab denarni uspeh z Vauhnikom in Maroltom in da se zato ni hotel odločiti za izdajo „Moje rasti“. Manj verjetno je, da bi bil že takrat predvideval, da vsebina knjige ne bo pri vseh emigrantih ugodno sprejeta. Zaradi današnje politične previdnosti bi bilo možno tudi to. Dejstvo je, da je bil dr. Debeljak po 10. letih prisiljen poiskati drugega založnika, zato je ponudil rokopis založbi Baraga.

Dne 2. oktobra 1972 pa je odbor SKA ob prisotnosti šestih odbornikov med drugim tudi sklepal o izdaji nove knjige za leto 1973. Ker o predlagani knjigi ni bilo soglasnosti, je blagajnik SKA Lado Lenček predlagal, naj SKA izda kot svojo publikacijo knjigo „Moja rast“, katero on kot predsednik „Založbe Baraga“ odstopa SKA. Potem, ko je pojasnil, kdo mu je rokopis ponudil, je priporočil izdajo „Moje rasti“ s tem, da je to „historični ocvirek“ in da je „lepo in toplo pisano delo o dogodkih v domovini“. Bil je mnenja, da bo knjiga šla in da si bo SKA „pridobila kredit z njo“. Stala pa bo okrog milijon pesov. Šele po sprejetem sklepu je prišlo na dan, da je rav. Ivan Dolenc zaupal rokopis svojemu sorojaku in prijatelju dr. Tinetu Debeljaku, ki ga je odbor pooblastil, da pripravi izdajo „Moje rasti“.

„Post tot discrimina rerum“ je knjiga izšla in dosegla, menda kot edina publikacija SKA, denarni uspeh. Zaslugo za gmotni uspeh knjige imata pa dva moža. Rimsko nemški cesar Oton II. ki je leta 973, po prevzemu oblasti tega leta, podaril brižinskim škofom ozemlje okrog škofje Loke in s tem odlokom nekako ustanovil škofjo Loko, kar ves slovenski škofjeloški svet doma in v emigraciji proslavlja kot tisočletnico ustanovitve škofje Loke. In kot drugi pa dr. Tine Debeljak, ki je izkoristil to tisočletnico tako, da je potrkal na dobra srca škofjeloških emigrantov in jih navdušil, da so s svojim mecenskim darom, ki precej presega milijon pezov, omogočili izid „Moje rasti“. S tem dejanjem so škofjeloški emigrantje še najbolj dostojno proslavili tisočletnico svoje prestolnice, obenem pa so se oddolžili tudi spominu pisatelja sorojaka in gmotno podprli SKA. Za to kulturno dejanje zaslužijo vsa priznanje in zahvalo. Prav tako zasluži priznanje in pohvalo dr. Tine Debeljak, ker je tekst skrbno pripravil za objavo in knjigo po vseh literarnih zgodovinskih znanstvenih pravilih dostojno predstavil slovenski kulturni skupnosti, pa tudi domačinom, če bodo knjigo smeli ali hoteli brati.

Pač pa se ne strinjamo z mnenjem dr. Debeljaka, da „Dolencov lastni življenjepis ne potrebuje opomb, razlag ali znanstvenih komentarjev.“ Točno! Lastni življenjepis morda ne toliko, pač pa življenjepis oseb, katere Dolenc omenja, opis dogodkov, krajev, razmer, predvsem pa njegovo politično modrovanje in načelna izvajanja, vse to naravnost vpije po komentarju. Jasno, dr. Debeljak je imel sto obzirov, da se ni spustil v komentar, ker je bil avtor sorojak, osebni prijatelj, literarni sodelavec in iz istega ožjega

„klerikalnega“ kroga izhajajoči politični somišljenik; vse to je večkrat potegnili avtorja in za njim prireditelja v enostransko presojo oseb in dogodkov. Za vsak dober komentar je treba imeti na razpolago mnogo literature — v tem je dr. Debeljak prav gotovo najbogatejši v emigraciji — in pa zelo širokogrudno ter vsestransko razgledanost po osebah in dogodkih. Vkljub dobri volji in pazljivi skrbnosti dr. Debeljaka, ker je preprečil da ni uvoda napisala roka nekega šušmarja, pa ima knjiga „Moja rast“ veliko pomanjkljivost. Nima kazala imen, kar je pri izdajah literature te vrste nujno potrebno. Za vzgled bi mu bili lahko Meštrovičevi spomini, ki so bolj leposlovni kot „Moja rast“, a imajo popolno kazalo imen. Kar se tega tiče, so izdaje knjig v domovini tehnično bolj dovršene, čeprav je njihova vsebina vedno politično pobarvana, tendenčna in dokumentalno enostranska. Če presojamo emigrantske izdaje knjig s te tehnične plati, vidimo, da vse šepajo. Morda je vzrok te pomanjkljivosti pri „Moji rasti“ desetletno ležanje v miznici Sv. Slovenije, potem pa naenkrat taka naglica pri izdaji knjige, katere usoda se je odločila na eni nočni seji. To naj bi bila kratka zgodba knjige.

Podoba pisatelja

Kakšen je bil ravnatelj Ivan Dolenc? Telesno srednje velikosti, čedne zunanosti, vljuden in uglašen v vedenju, živahen in zgovoren v občevanju, glas je imel prijeten, srednje visok tenor, včasih nekoliko oster, toda v debati, če se je čutil prizadetega, pa je bil njegov govor rezek, sunkovit v zvišenem tenorju. Reagirajl je zelo ostro. Kadar je javno govoril ali predaval, je vedno po dokončani stavčni periodi, po predihu, stisnil zobe in potegnil sapo v usta, včasih je celo malo slinasto zasikal in, če je sedel, se je z gornjim delom telesa malo nazaj nagnil. Pogled pa mu je plaval vedno v višino obrazov. Govoril je vedno glasno, tudi v občevalnem pogovoru. In kadar je čakal na odgovor, je glavo nalahno nagnil vedno na isto stran. Šele sedaj mi je jasno, zakaj je to delal. Kakor pripoveduje v knjigi, je imel kot otrok ošpica in pozneje še davico. Ker ga niso pravilno zdravili, je ostal na levo uho malo naglušen. Zato je tudi glavo nosil vedno pokonci in se živahno oziral okoli sebe. Vedno je bil lepo oblečen. Imel je torej vse telesne pogoje za javno nastopanje. In v tej vlogi sem prof. Dolenca prvikrat srečal v življenju pozimi 1919 v Starem Trgu pri Ložu.

Po prvi svetovni vojni je SLS hotela obnoviti kader svojih pristašev, zato je organizirala kratke politične tečaje za kmečke fante. K nam so prišli predavat prof. Ivan Dolenc, prof. Sušnik, poznejši minister in kot tretji, sem mi zdi, da je bil dr. Basaj. In na enem večeru je kmečki fant I. Petrič vprašal nekaj o dr. šušteršiču. Odgovarjal je prof. Dolenc, ki se je pa tako razvnel, da je govoril več kot pol ure o šušteršičevi politiki. In tisti večer druga dva govornika nista prišla več do besede. Z Dolencem sem se pozneje še velikokrat srečal pri javnih nastopih, toda tisti strastni način debate v Starem Trgu mi je ostal še živo v spominu.

Pripomniti je treba, da je Dolenec določil razmeroma zelo malo prostora otroški in mladeniški dobi. Srednjo šolo je odpravil s sedmimi stranmi, uni-verzo pa z osmimi. To je pa v življenjski drami najvažnejša doba, ko človek dorašča iz mladeniča v zrelega moža. Iz te dobe je Dolenec prispeval zelo malo elementov k „zgradbi svoje življenjske drame“. Pisci v svojih spominih navadno opisujejo kraje in okolje, v katerem so živeli, zelo obširno. Če že ni imel Dolenec kaj povedati o Kranju, bi mu človek še oprostil, da pa o Dunaju pove nekaj malega o vseučiliških profesorjih, da je šel v gledališče ali na ples in da se je prerekal v akademskem društvu Danica, to je smrtni greh za izobraženca in še pisatelja povrhu.

Avstrija je bila ječa za nenemške narode, Dunaj pa njihov politični pekel, kjer se je odločala usoda slovanskih narodov, posebno pa usoda slovenskega naroda. Prav takrat se je pripravljala tam odločilni boj za „Zug nach Adria“ in „Drang nach Osten“. Pripravljala se je aneksija Bosne in Hercegovine in podjarmljenje vseh južnih Slovanov. In za vse to Dolenec nima posluha. Dunaj takrat ni bil samo državno in politično središče države, temveč je bil tudi kulturni, znanstveni in trgovski center za vso srednjo Evropo. Niti tega ne pove, na kakšen način se je tam vklenil v zakonski jarem. V dobro se mu sme všteti, da se ni zaradi tega ponemčil, kakor so to storiili mnogi Slovenci; če oni ne, pa njihovi otroci. Janez Trdina posveča v svojih „Spominih“ najmanj 50 strani razmeram na Dunaju.

Skoraj neprepričljiva je Dolenčeva odločitev pri izbiri profesorskega poklica. Razloge pri izbiri stroke pa popolnoma zamolči, ker so bili gmotno praktičnega značaja. V šolskem letu 1849/50 je avstrijska vlada reformirala srednjo šolo. Uvedla je enotno gimnazijo, v kateri je naravoslovne in empiristične vede skrčila na minimum, da bi tako izločila iz šole liberalne in revolucionarne ideje, ki so prihajale iz Francije, povečala pa je pouk latinščine in grščine, da bi s tema klasičnima predmetoma humanizirala mladino. Zato je potrebovala klasična gimnazija z osmimi razredi brez vzporednih razredov najmanj 5 klasičnih filologov, medtem ko je za ostale predmete zadostoval en profesor, največ dva (matematika s fiziko) za vsako stroko. Zato so kmečki otroci in otroci manj premožnih slojev zelo radi študirali klasično filologijo, ker jim je bila služba takoj zagotovljena. Po razpadu Avstrije pa je začela v Jugoslaviji klasičnim filologom slaba presti. Na profesorskem kongresu v Zagrebu 1922/23 so se profesorji izrekli proti pouku klasičnih jezikov — posebno ostro je nastopal Slovenec pok. dr. Šturm — zato je vlada pustila samo nekaj redkih klasičnih gimnazij, v realnih gimnazijah je pouk grščine ukinila, latinščino pa uvedla samo v višje razrede. Na mah je bilo klasičnih filologov, med katere je spadal tudi prof. Dolenec, preveč, zato so morali poučevati pomožne predmete, kar je kdo znal.

Prof. Iv. Dolenec je poučeval tudi slovenščino, toda usposobljen je bil samo za pouk v nižjih razredih. Na Dunaju je bila zelo znamenita stoliča

slavistike, kjer so predavali dr. Miklošič in za njim Jagič, toda to je bila filološka šola. V Jugoslaviji so predavali na univerzah jezike posebej, zgodovino književnosti posebej. Prof. Iv. Dolenc je bil torej klasični filolog. Humanistična vzgoja ga je odlikovala v poklicnem delu in v javnem delovanju. Pri vsaki priložnosti je kar stresal latinske ali pa grške izreke. Zanimivo je, kako različno sodijo o klasični literaturi razni pisatelji. Dolencu je bila najljubši latinski pesnik Horac. Še leta 1962 je na strani 181 zapisal: „Od vseh latinskih pesnikov mi je bil najljubši Horac, od njegovih pesmi mi pa nobena ni šla tako k srcu kakor šesta satira v drugi knjigi, kjer pripoveduje Horac, kako se je umaknil iz mesta na svoje posestvo v Sabinskih gorah in kako je tam srečno in v miru živel med preprostimi kmeti.“ (Nimam pri roki virov, vendar se mi zdi, da se začenja tista satira: *Beatus ille qui procul negociis*). Janez Trdina pa pravi v Spominih na str. 38 o istem pesniku: „Ravno tako sem sovražil Horacija, da se diči z ukradenim grškim perjem, liže tako po pasje s krvjo svojih rojakov zamazane noge Oktavija Avgusta.“ (Vladal od 30 pred do 14 l. po Kristusu). Že iz takih mnenj spoznaš značaje ljudi. Trdina je bil velik, resnicoljuben in svobodoljuben demokrat, zato mu diktatura cesarja Avgusta ni bila všeč. Dolenc pa je bil legalist in konformist, zato ga ni motilo, da se je Horac klanjal diktatorju Avgustu. Po vzgledu tega tudi Dolenc hvali Tita.

Po končani univerzi je postal profesor in je služil, kakor vsi slovenski profesorji. Ne bomo ga zasledovali v njegovem službenem napredovanju, le dva momenta v tem obdobju nas silita k opombi. Leta 1932 je bil prof. Dolenc politično pregnan v Mostar, kjer je lepo živel do 1935. Pisal je celo preko 30 pisem v Slovenca, kar bi dokazovalo, da je kot intelektualec prav dobro spoznal razmere, kajti na gimnaziji je poučeval dijake: Hrvate katolike, Srbe pravoslavce in muslimane Hrvate ter Srbe. Torej tri vere, dva naroda in ena mešanica. Prof. Dolenc, ki je bil nekaj mesecev celo v parlamentu, dobro ve, kaj se je vse zgodilo po letu 1935 v Sloveniji, Hrvaški in Srbiji, pa je navzlic temu v letu Gospodovem 1947 zapisal tale odstavek:

„Bog daj katolikom v Hercegovini širokega krščanskega obzorja in vse premagujoče ljubezni, pa bodo dragocen del prebivalstva Jugoslavije in njih bodočnost bo lepša nego njih preteklost. In morebiti bodo tudi katoliki iz Hercegovine pripomogli k temu, da bodo nekoč Hrvatje izpolnili svojo zgodovinsko nalogo: tvoriti za Srbe most za povratek v katoliško Cerkev.“

Popolnoma nerazumljivo je kako more tako, čitatelj naj oprostí izrazu — politično, moralno in kulturno klobasanje napisati slovenski izobraženeц. politik in pisatelj povrhu. Daleč sem od tega, da bi to misel ocenjeval ali pa zavračal, češ da ni lepa ne koristna, nasprotno vesel bi bil, če bi bilo samo eno milijonko upanja, da se uresniči, toda to uresničenje je približno tako daleč, kot je zemlja od Jupitra, ki se nahaja onkraj rimske ceste. Pisatelj ne sme dajati v spominih moralnih naukov in političnih smernic, marveč nam mora opisati dogodke, kraje in ljudi objektivno, svoja doživetja pa subjektivno, vse pa v neki dojemljivi in sprejemljivi obliki. V našem primeru pa

čitatelj ne more ostati ravnodušen. Prepričan sem, če bi šel rav. Dolencec danes med Hrvate in bi jim rekel, naj bodo „dragocen del prebivalstva Jugoslavije“, mu razbijejo glavo. In če bi šel med Srbe pridigati „za povratek v katoliško cerkev“, ga razčesnejo, a muslimani bi ga za prvo in drugo misel nataknili na kol. Taka misel ni samo politično nerealna ali naivna, temveč je že zelo blizu neumnosti.

Drugi primer omembe vreden v njegovem službovanju je tale. Po odhodu Jevtića in po prihodu Stojadinovića na vlado je septembra 1935 postal prof. Dolencec inšpektor za srednje šole na banovini v Ljubljani. Seveda je predhodno moral iti dotedanji inšpektor Vrhovnik zopet za profesorja na 1. realno gimnazijo v Ljubljani. Kakor hitro je bil odstranjen še načelnik prometnega oddelka, je poskrbel inšpektor Dolencec, da je prišel na njegovo mesto dr. Sušnik, ker je bil sorojak Dolencec. Ker pa sta bila že načelnik in inšpektor iz škofje Loke, je bilo potrebno še za referenta poklicati na banovino škofjeločana, prof. Plano in končno je prišel na prosvetni oddelk še četrti škofjeločan, prof. Jesenovec. Tako je inšpektor Dolencec „inštiral“ na prosvetnem oddelku v Ljubljani dinastijo škofjeločanov. In to je naredil iz čustvenosti lokalnega patriotizma, ker noben od imenovanih ni imel izključnih kvalifikacij, da bi nujno moral zasedeti to mesto, da o službenih letih sploh ne govorimo. Najbrž je to izpeljal prof. Dolencec zato, ker je bil, kakor pravi dr. T. Debeljak „nad vse dober človek“. No, pa o tem bomo spregovorili prihodnjic.

(Sledi)

Rasto J. L. Košanov

TUGOMIR SANJAČ

7. poglavje: *Provincia di Lubiana*

Prvi del naše borbe je bil končan. Jugoslavija je bila razbita. Slovenija je izginila s površja zemlje. Osne sile so jo razdelile. „Rešeni smo bili srbskega pravoslavnega jarma.“ Gorenjska in štajerska sta postali del Tretjega Reicha, Prekmurje se je vrnilo pod krono svetega štefana, Dolenjska in Notranjska sta vstopili v novi rimski imperij Cesarja Vittoria Emanuela in dobili zvočno ime Provincia di Lubiana pod varstvom Visokega Komisarja Graziolia. Naše katolištvo je bilo vsaj v Ljubljanski pokrajini zaščiteno. Naša državna prestolnica je večno mesto Rim, sedež in center krščanstva. Ne bo nam več treba služiti pravoslavnemu Beogradu. Rešeni smo nekulturnih Balkancev, odpirajo se nam viri tisočletne rimske kulture.

Tak je bil položaj v Sloveniji po mojem prvem posegu v drugo svetovno vojno in po mojem „strategičnem umiku“ na izhodno bazo v Ljubljano.

Kako vse drugačno je bilo. Po ljubljanskih ulicah so se šopirili črnosrajčniki. Italijanski oficirji in vojaki so dvorli lepim „gospodicinam.“ Marsikatero naše dekle je nasedlo sladkim besedam laških mandolinistov.

Razpad Jugoslavije in z njim združena okupacija je nas mlade zelo potrl. Bili smo vsi več ali manj razočarani. Kaj bo sedaj z nami? Kam naj gremo? Željni nasvetov in navodil smo se zatekali iskat nasvetov k našim politikom, a ti so modro molčali in spali spanje „pravičnega“. Mi smo hoteli borbo, a naše želje in naši idealizmi so naleteli na gluha ušesa. Našira politikom nevarnosti borbe niso bile po godu. Zato so raje uslužno ustregli „povabilu“ iz Rima in se šli priklonit duceju in cesarju. Klonili so popolnoma in vstopili v „Sosvet Ljubljanske pokrajine“. Naši politiki so pač bili „hlapci za hlapce rojeni“.

Ker nismo našli pri „starih“ ne navodil in ne nasvetov, smo mladi začeli misliti sami. Pričakovati bi bilo, da bomo vsaj mi mladi edini in složni. Mislil sem in pričakoval, da se bomo vsi kot en mož dvignili, znova razvili „zastavo slave“ in šli v borbo za svobodo. A žal ni bilo tako. Seme nesloge je začelo kliti tudi med vrstami nas mladih. Prvi odpadniki so bili komunisti, ki so čudno oklevali, češ da se proti zaveznikom Sovjetske zveze (v veljavi je bil še pakt Ribentropp - Molotov) ne bodo borili. Za reakcionarno monarhistično, kapitalistično Jugoslavijo se ne bodo nikdar žrtvovali. Končna zmaga po njihovem bo zmaga delovnega ljudstva. Med nekomunistično mladino pa tudi ni bilo enotnih pogledov. Ekstremisti iz klerikalnega tabora so videli v rimskem imperiju „zagotovilo“ za njihovo katolištvo, češ da nas z Italijani družijo ista katoliška vera in se po njihovem vsled tega dejstva ne smemo boriti proti italijanskemu okupatorju. Bolj zmerni so čakali ugodnih momentov in navodil njihovih vodij, ki seveda niso prišla. Krščanski socialisti so ljubimkali s komunisti. Med liberalno mladino je bilo več navdušenja za borbo, čeprav tudi tu ni bilo enotnih idej. V meni je dozorel sklep, da prekinem z mojo klerikalno preteklostjo in se posvetim borbi za svobodo. Premišljeval sem kam naj grem? Po dolgem premišljevanju sem se odzval povabilu mojega sorodnika, aktivnega kapetana jugoslovanske vojske in se vključil v Dražin „Ravnogorski pokret“. Seveda sem najprej moral narediti malo „obuke“, to je, pripraviti sem se moral vojaško in ideološko za borbo, ki se bo kmalu začela na vseh področjih. Po končani pripravi mi je bil določen moj delokrog in delo. Postal sem propagandist, obveščevalec in organizator. Pridno sem raznašal propagando, pisal gesla po ljubljanskih stenah in širil idejo svobode med prijatelji. Moja aktovka je bila vedno naložena z materialom. Tudi radio London sem zvesto poslušal. Med mojimi prijatelji so bili večinoma Sokoli, ki so vneto delovali pri Ravnogorskem pokretu.

V takem delovanju nas je presenetil 22. junij in z njim združen nemški napad na Sovjetsko zvezo. Tedaj pa so začeli dvigati glave komunisti. Pozabili so, da so do včeraj govorili o zavezništvu s Hitlerjem. Naenkrat so

postali pobudniki borbe proti okupatorju. Rodila se je Osvobodilna fronta, ki je bila le krinka komunistične partije. Pod to krinko so vabili kaline na svojo mrežo. Pojavljali so se prvi partizani in začeli teror med narodom. Na Gorenjskem in Štajerskem so Nemci začeli z načrtnim uničevanjem našega življa. Preseljevali so jih zlasti v Srbijo. Bratje Srbi so naše rojake sprejemali z odprtimi rokami in z njimi delili vse dobro in slabo. Na partizanske akcije so Nemci odgovarjali z represalijami. Začeli so zapirati naše ljudi, padali so prvi talci in začele so goreti naše vasi. Dražgoše, Rašica in druge.

Tudi v Ljubljanski pokrajini se je že čutilo komunistično nasilje. Ideološka borba med mladimi je bila začeta. Pojavila se je tudi tako zvana O. R., to je nevtranci, oziroma kot smo jim pravili oprezne r. . .

V septembru je bil kot po navadi v Ljubljani tako zvani dijaški sejem, kjer so študentje prodajali in kupovali svoje knjige. To leto (1941) se je nekaterim OR-ovcem zazdelo primerno, da bi izvolili „mis“ dijaškega sejma. Vse je bilo v najlepšem redu in pripravah, ko smo prišli „ravnogorci“ na sejem. Isti dan, ko je bilo izbiranje „mis“ je gorela slovenska vas Rašica. To smo seveda izrabili in pod geslom „gore naše vasi, padajo talci“, slovenska mladina slovenske prestolice ne sme pozabiti tega in se izgubljati v brezpomembnostih in banalnostih kot je volitev „mis“ dijaškega sejma. Seveda so tudi komunisti posegli v debato s svojimi propagandističnimi gesli, a bili so v veliki manjšini. Končno nam je uspelo preprečiti volitve in dijaška mladina je ostala brez svoje kraljice.

Pojav OF in partizanov se je vedno bolj čutil tudi v tako zvani Ljubljanski pokrajini. S tem dejstvom se je začela naša narodna tragedija. Komunisti, zvesti svojim idejam, so začeli s sistematičnim terorjem in brezplodnim izzivanjem italijanskih okupatorjev. Začele so padati prve žrtve. Ing. Fanuš Emmer, Jaroslav Kikelj, Dr. Erlich, Felicijan Majdič, Ivan Peršuh, ban Natlačen, da naštejemo le nekaj najvidnejših žrtev. Tudi po deželi so pobijali svoje nasprotnike, vplivnejše vaščane in duhovščino. Sem in tja so „slučajno“ ubili kakega Italijana. Reakcija Lahov je bila ista kot Nemcev na Gorenjskem in Štajerskem. Začeli so z aretacijami in streljanjem talcev. Gramozna jama v Ljubljani se je pojila s slovensko krvjo. Večina padlih talcev je bila nedolžna. Lah in OF pa se niso zadovoljili le s talci. Hoteli so več. Ker so vedeli, da je oficirski kader ostal njihov velik sovražnik, so najprej odvedli v internacijo v Gonars in Palmanovo vse oficirje. Vendar to še ni bilo dovolj. Lah in OF so na nasvet partizanov začeli z masovnimi aretacijami civilnega prebivalstva. Prišle so najprej racije in blokade februarja in marca meseca 1942. Pri teh sem imel srečo. Odvedli so me v belgijsko kasarno, kjer me je pa moj materinski italijanski priimek rešil, da nisem bil odveden v internacijo. Mnogi moji sodelavci in prijatelji so bili odpeljani v Arezzo, Gonars ali v taborišče smrti na Rab. Narod je bil zbezan, ni vedel, kaj naj stori. V gozdovih so mu grozili partizani, po vaseh in mestih je pa grozil in preganjal okupator. Še naprej so gorele naše vasi kot represalija komunističnega divjanja. Draga na Gorenjskem, Gramozna jama in drugi

kraji so se pojili s prelito krvjo talcev. Potreba odpora bodisi proti okupatorju, bodisi proti komunistični tiraniji je bila vedno nujna. Februarskim in marčnim racijam so v Ljubljani sledile racije na praznik svetega Petra 1942. To pot pa nisem čakal Lahov doma. Ker sem živel blizu cerkve sv. Jožefa, sem se zatekel tja. Tam sem našel več svojih prijateljev, med njimi tudi Marijana, ki je imel „trafiko“ na Poljanski cesti. Na nasvet jezuitov smo se iz cerkve umaknili na samostanski vrt in čakali dogodkov. Lahi so res prišli tudi v samostan, a ker so patri trdili, da v samostanu ni nobenega civilista, (mi smo bili na vrtu) so odšli. Po končani blokadi smo previdno odšli vsak na svoj dom. Več dni se nisem premaknil iz hiše, zlasti zato, ker so Lahi one male, ki so izpustili, imeli zaznamovane in jim žigosali s posebnim žigom osebne izkaznice. Po nekaj dnevih sem se vendar ojunčil in šel od doma. Najprej sem se ustavil pri Marijanu, da se malo pomenim kaj bova naredila.

(Sledi)

DAROVALI SO:

Za zavetišče:

Šuc Ruža	100.—
Lichtenberg Herbert (vožnje gradb. materiala)	180.—
Potočar Martin	100.—
Budinek Vojteh	200.—
Cof Emil	26.—
Mehle Franc in Francka ..	100.—
Amon Janez	552.—
Erjavec Ida	15.—
Šurman Božo	200.—
Jenko Janez	26.—
Vidic Stanko	10.—
Bizjan Anton	20.—
Škulj Ela	100.—
Amon Marija	50.—
Pičman Janez, Cleveland ..	103.—
Petrič Lojze, Cleveland ...	51.50
Plut A., Kanada	10.30
N. N.	10.—
N. N., Hurlingham	100.—

Mesto cvetja za pokojnike:

pok. Šušteršič Dani:	
Blejce Ema	30.—
pok. Maček Jakob:	
Maček Martin	200.—
Potočnik Matevž	50.—
pok. Adamič Slavko:	
Ecker Mira	200.59
pok. Bedenčič Alojzij:	
Blejce Ema	30.—
Tomaževič Lovro	50.—
Potočnik Matevž	50.—
pok. Fajfar Terezija:	
Blejce Ema	30.—
Tomaževič Lovro	50.—
Potočnik Matevž	50.—
Dobiček pri večerji 21.7.75	
(Naš dom - San Justo) ..	1.780.75
Prodaja "Martín Fierro" ..	120.—

TRIDESETE OBLETNICE

Grčaric in Turjaka

ter

Ustanovitve Slovense domobranske vojske

se bomo spomnili v *nedeljo*, 28. oktobra t. l. s celodnevno proslavo v Slovenskem zavetišču škofa dr. Gregorija Rožmana

Ob 11 Sv. maša za vse žive in pokojne borce
Slavnostni govor (dr. Stanko Kociper)
ter priložnostni program
Nato skupno kosilo

Lepo vabimo vse borce in prijatelje z družinami, mladino, narodne noše vseh vrst ter zastopnike organizacij in ustanov.

Starešinstvo DSPB TABOR

V S E B I N A

Palomas de la paz roja	225
Golobi rdečega miru	226
Po tridesetih letih (dd)	227
Od Trumanove do Nixonove doktrine (EC)	228
„Vi ste se za vero borili...“ (Jože Cerar)	233
Slovenci v borbi za človeško dostojanstvo nekoč in danes (Dr. Baraga)	237
Težka pot do narodne sprave (Vinko Levstik)	249
Zvezdoplovstvo na pravem mestu (Ratko Šušteršič)	252
Naši možje	257
Če ne gre zgrda, pa zlepa.. (J. P.)	258
Naš narod hoče živeti (Stane Pleško)	260
Mnenja in vrenja	265
Tugomir Sanjač (Rasto J. L. Košanov)	270
Darovali so	III

Correo
Argentino
Sucursal
J. L. Suárez
(Bs. As.)

TARIFA REDUCIDA
Concesión Nº 8133

FRANQUEO PAGADO
Concesión Nº 2619